

No 5
1935
309

Laitse Rodu

PLUHTEN

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol. ltn. A. Balder, telefon 451-94.

Tegev toimetaja kapten A. Treufeldt, telefon ametis 451-89, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasundumine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00—12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talius on avatud iga päev kella 9—3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-mised 60 kr.

Nr. 5

1935

SISUKORD:

R. Stokeby: Estonia restituta.

— Kroonikat.

B. Linde: Tšehhoslovakkia president T. G. Masaryk 85-aastane.

EPa.: Kalevala 100-aastane.

J. Aavik: K.-I. „Kalevi“ mlvk. orkestri 10-a. tegevuse puhul.

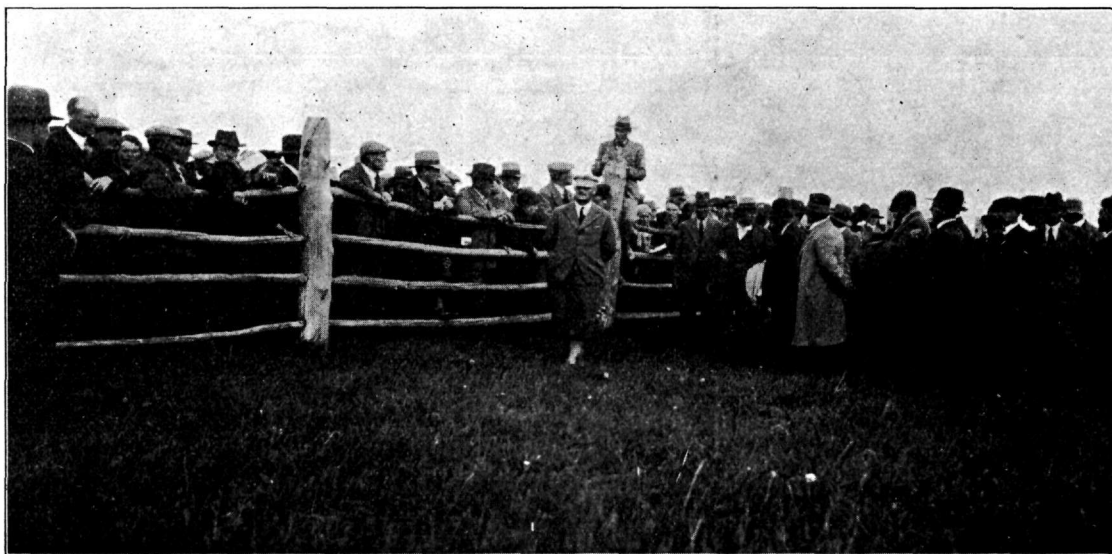
B. Abrams: 10 aastat orkestrimängu „Kalevi“ malevkonnas.

K. Tammiste: „Kalevi“ malevkonna orkester 10-aastane.

J. Aia: Ratsakaitseliitlane luurepiilkonna teenistuses.

L. Rammus: Suuskadel ümber Eesti.

— Tervishoid ja haigete eest hoolitsemine talvmanöövreis ja sõjas.

Niidu- ja karjamaa edendamise seltsi koosolek segafosfaadiga väetatud karjakopliit vaatlemas Jõgeva Sordiparanduse Seltsi katsejaamas.

SEGAFOSFAAT

on kõige tulusam fosforväetis. Prof. A. Nõmmik oma katsete tulemuste alusel („Uus Talu“ nr. 3 — 32. a.) leiab, et 100 kg segafosfaati annab 750 kg heina, kuna samast hulgast superfosfaadist võib loota kõigest 700 kg heina.

Ar 935 P
Kaitse

AR EESTI RAHVUS-RAAMATUKOGU

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 5

Tallinnas, esmaspäeval, 18. märtsil 1935

XI aastakäik

ESTONIA RESTITUTA

12. märtsi aastapäeval

12. märtsi öhtul möödunud aastal lõpetas riigivana k-t. Konstantin Päts Eestis erakondade tegevuse ja pani 16. oktoobril 1933 rahvahääletusega vastu võetud ja 24. jaanuaril 1934. a. kehtima pandud uue põhiseaduse alusel riigis maksma kõvendatud seisukorra. Ühel hoobil lõpetati meil ülielavaks kujunenud poliitiline tegevus. Eesti rahvast ja riiki laostavate erakondade sisesõja asemele astus rahvuslike jõudude koondamine, majanduse ning kõlbelise jõu uuesti ülesehitamine.

Üks aasta on möödunud vaikselt töömeeleolus. Energia, mis kulutati varem vastase lammutamiseks ja enese sisutuks ülistamiseks, on suunatud tööle. Oleme mitmel alal saavutanud selle aasta jooksul hiigla tagajärgi. Majanduselu on üllatavalt tervenunud, kultuuri küsimustes oleme otsinud ja osalt leidnudki õiged suu-

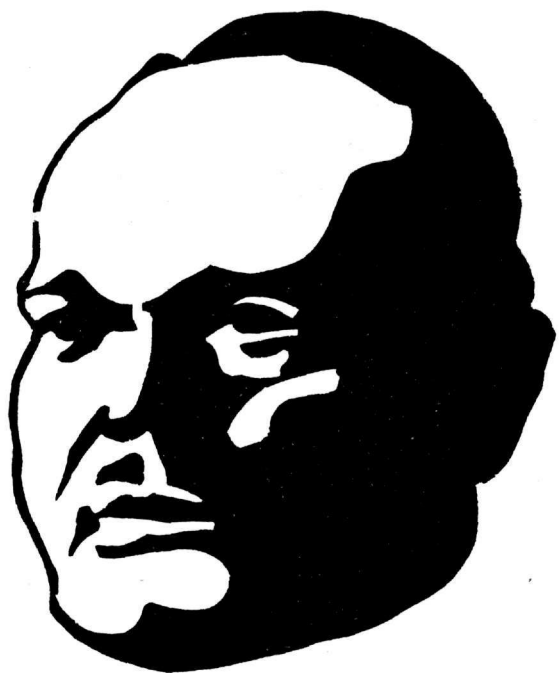
nad. Riigi siseelu on muutunud usaldustäratavalt stabiilseks.

Veel kuuleme aga praeguse olukorra kohta väga mitmesuguseid väiteid, ülistavast kiitusest terava arvustamiseni. Millest see tuleb?

Endised erakonnad, nii pahelised kui nad olidki, pole seni lõplikult likvideeritud. Nende staapide ustelt võeti maha sildid ja juhtiv kaader hajutati, aga nende halva mineviku pärm pole täiesti absorbeerunud.

Kuigi meie mõtlemise lähtekohiks peaks olema esijoones riiklik, sellega ühtlasi rahvuslik seisukoht, ometi segame sageli need kõrged sihid isikliku poliitilise veendumuse ja omakasu ning jonniga.

Otsides meie praegusele riiklikule korrale seletusi võime sageli rängalt eksida nende tuletamisega. Leia-

Riigivanem KONSTANTIN PÄTS

Kaitseväge ülemjuhataja kindral J. LAIDONER

me enestes mitmesuguseid pahesid ja süüdistame end mõnigi kord väga ebaõiglaselt.

Kogu iseseisvuse-aja olime liigselt kiindunud sise- poliitikasse. Välispoliitilisi küsimusi eesti avalikul arvamisel peaaegu ei olnudki. Arvasime, et Tallinna akropol on mingi maailma tsentrum, mille ümber keerleb elu. Me viimaks ei teadnud enam sedagi, et sünd- muste kaleidoskoobiline areng Toompeal ei huvitanud suuremat osa eesti rahvastki, ammugi veel rajatagu- seid riike.

Teiseks meie praeguste olude väärinnete põhjuseks on ajaloolise meelega puudus. Rahvad ega riigid ei ela üksi tänapäevale ega tänapäevast. Üle öö ei toimu ükski oluline sündmus nende elus, vaid rah- vaste võidukäigu määravad hoopis sügavamad rahva psühholoogilised kompleksid. Rahvaste areng on ge- neetilise, pidevalt orgaanilise evolutsioon, mille moo- toreiks on sotsiaal-tulunduslikud ja kultuur-poliitilised tegurid omavahelistes kausaalsuhetes. Nüüdsete vii- misteldud liiklemis- ja sidevahendite juures ei saa enam areneda ükski rahvas omaette. Kõik kultuuri saavu- tused, eriti vaimsed voolud, läbivad kiiresti suurimad kaugused, panevad meeled liikuma ja loovad omaette ajastud, mil on oma kindlasuunalised kandvad ideed. Selle ajastut kandva ideega peavad tahtmatult minema kaasa kõik omavahel suhtlevad rahvad. Ei tee nad õi- gel ajal seda ise, siis viivad teised neid kaasa vägi- valdselt või likvideerivad mõne riikliku ühiku hoopis. Valime seks ajaloost mõned selgemad näited.

16. ja 17. sajandil toimus Euroopas võimu kesken- damine trooni ümber. Senine puht-aadlivalitsuslik feo- daalkord oli elanud ära oma aja, pidi andma teed absolutistlikule korrale. Liivi orduriigi naaberriikides, Venes, Poolas ja Rootsis, olid monarhid surunud feo- daalid alla, luues nii tugevaid rahvuslike jõudude koon- datud riike. Liivi feodaal-konföderatsioon jäi aga en- diselt sisemiselt killustatuks. Iga piiskopkond, kom- tuurkond ja suurem linn kujundas endast mingi riigi osa, kes omavaheliste arvete õiendamistega raiskasid asjatult maa jõudu. Ordumeister von Plettenberg ei suutnud võimu endale koondada, hoolimata ta ener- gilistest püüetest. Loomulik, et Liivimaa nõrkus tõm- bas aplaate naabrite tähelepanu endale ja 1561. a. ja- gati Liivi orduriik kolme tugevama naabri vahel. Feo- daalid omavahelises tülitsemises olid kõlbeliselt niivõrd langenud, et nad ei viinudki enam lahingusse oma lippe, vaid rüütelkonnad ruttasid oma maade mahasah- kerdamisega, et nuruda võitjailt kasulikemaid kapitu- latsiooni tingimusi. Saksamaa ei olnud võimeline ai- tama Liivimaa aadlikke, kuna ta ise oli killustatud sa- dadeks valdusaladeks, kes pidasid omavahel lakkamata kodusõda.

Järgmisel sajandil kestab edasi võimu keskenda- mise protsess. Saksamaal n. n. 30-aastasest ususõjast tuleb välja võitjana feodaal-aadel, Saksamaa kui riik kaotab palju maid. Inglismaal võidab rahvaesindus — parlament — ja ka Venes jääb võitjaks tsaar. Liivi- maal kestab Rootsi-Vene ja Poola vahel edasi võitlus Liivi orduriigi päranduse ümber.

18. sajandi aluks on kummalgi Euroopa äärel ku-

junenud tugevad absolutistlikud riigid — Prantsusmaa ja Vene. Poola ja Rootsi kui nõrgemad minetavad oma õitseaja. Võimutsev aadel viib mõlemad riigid anar- hiasse. Kuna Saksa keiser ei saanud võitu oma aad- list, siis koondab ta oma võimu Habsburgi dünastia pärandusmaadele ja 1701. a. astub Preisi-Brandenburgi aladel jõuline Preisi absolutistlik kuningriik.

Kui 16. sajandil Liivi orduriik oma ebaõige sise- poliitika tõttu langes saagiks naabreile, siis 18. sajan- dil samad vead korduvad Poolas ja Rootsis.

Poolas läks võim suur- ja kesk-aadli kätte, kes muutsid seimid ja seimikesed parteipoliitilisteks la- hinguväljadeks. Liberum veto — nende „kuldne vaba- dus“ — ei võimaldanud vähemalgi määral ajada riik- likke asju. Põhiseaduse järgi pidid otsused saama kõik hääled poolt. Aitas ainsa saadiku lausutud „veto“, et tühistada kogu sessioonil vastuvõetud otsused. Loo- mulik on, et võimsad naabrid Katarina II, Friedrich II ja Maria Theresia oma agitaatorite ja rahadega püü- sid iga hinna eest säilitada Poolas „kuldset vabadust“. Nad süvendasid seal omavahelisi tülisid, kuni 1772. a. jagasid suure osa nõrgestatud Poola territooriumist omavahel.

3. mail 1791. a. energiline isamaalane Kosciuszko viis Poolas läbi riigipöörde. Kuninga võim suurendati aadli võimu arvel ja anti riigile uus põhiseadus, mida nimetati „Polonia restituta“ — Poola uuestisünd! Aga see toimus hilja. Järelejäänud Poola riik oli muutu- nud mingiks aadlike aktsiaseltsiks Vene, Preisi ja Austria protektoraadi all. 1793. a. toimus teine ja 1795. a. kolmas Poola jagamine. Euroopa kaardilt ka- dus endine suurriik.

Mis oli selle kurva sündmuse põhjuseks? Vastu- tustundetud ja võimuahne aadel ei taibanud õigel ajal Euroopa riikide valitsemissüsteemis kandvat joont, ei võtnud õiget poliitilist suunda, vaid mattis riiklikud huvid oma partei võimukirgedesse ja nii jäi ta aja- loo evolutsioonilises käigus teiste riikide muserdada.

Sama halbaennustav protsess toimus Rootsis. Karl XII langedes 1718. a. taandus Rootsi absolutist- likust valitsemissüsteemist absoluutseks aadli-vabariig- giks. Tekkisid kübarate ja mütside erakonnad. Esi- mese selja taga seisis Prantsus- ja Inglismaa, teist toetasid Vene ja Daani. Hiigla summasid voolas eel- nimetatud riikidest raha Rootsi agitatsiooniks, hääle ning partei- ja riigitegelaste äraostuks. Mõnd korda seisis vene kasakad ja laevastik ründevalmis Rootsi piiril. Ainult Elisabeti kõhklev välispoliitika ja Ing- lise-Prantsuse energiline toetus päästis Rootsi riigi ja- gamisest esialgu. Pärast oli Katarina II seotud Poola jagamisega ja sai Rootsile juhtida vähem tähelepanu. Tülitsevad parteid ei näinud ise mingit ohtu. Alles Poola esimene jagamine 1772. a. jaanuaris kainestas kuninga ja sõjaväe. Oli selge, et Rootsile langeb osaks Poola saatus, kui ta ei tee lõppu parteide äraandlikule spekulatsioonile. Sõjaväe ja tõsiste isamaalaste tungi- val nõudmisel viis Gustav III läbi riigipöörde sama aasta augustis. Kahurisuu ees vangistati riigipäeva hoones tähtsaimad parteide tegelased, kord seati jalule ja kuningas võttis riigi juhtimise enda kätte.

Need on kurvad näited sellest, kuidas paremad kodanikud hävitavad ise oma isamaa, kui nad kalduvad kõrvale ajaloo õigest käigust. Erakondadesse jagatud ja kunstlikult tülliaetud kodanikud ei ole enam suutelised juhtima riigielu roobastele, mille nad ise on ajanud kraavi. Seda võib teha vaid üksiku selge mõistus ja kindel käsi. On loomulik, et sel puhul lakkavad kehtimast vanad põhiseaduslikud aktid ja elule peab antama uued kindlamad piirid. Parteide tegelased saavad muidugi kannatada, aga kogu riigi päästmiseks ei ole seda palju ja see on isegi paratamatu, nagu on paratamatu tuhandete elu kaotus sõdades riigi kaitseks.

18. sajandi aatlejad tõstavad esile riikide elus uue teguri, s. o. rahva. Riigis kõrgeim võim kuulub rahvale, mida ta teostab valitud esinduse kaudu. Rahvaesinduse põhimõte eeldab aga kodanike üheõiguslust ja rahvusriiki. Siit sugenesid uued ideede lähtekohad: 1) rahva esinduslik kord, 2) vabameelsus ja 3) rahvuslus.

Kui eelmised sajandid kulusid võitluses feodaal-aadliga kuninga võimu suurendamiseks ja kindlustamiseks, siis nüüd algab võitlus absoluutsete isevalitsejate vastu vabameelsuse ja rahvusluse nimel. Neile lisandub sotsialism.

Saja aasta ümber kestis võitlus enne kui suudeti välja võidelda isevalitsejailt riikidele rahvaesindused. Ja seda vihasemaks läks liberaalide pealetung, mida enam liialdasid ainuvalitsejad oma võimuga. Maailmasõjaks olid teinud kõik riigid mõõndusi ajavaimule — põhiseadused olid pandud kehtima. Ainult mitte aasialikus Venes. (Vene duumat ei saa pidada rahvaesinduseks.)

Rahvusriikluse alal saavutasid täielise võidu itaallased ja sakslased. Saksas, Austrias ja Venes ei austatud aga vähemusrahvuste õigusi peaaegu mingil määral. Ja mis me näeme maailmasõja järele riikides, kes pole austanud ajavaimu nõudeid, ei rahvaesindust ega rahvuste õigusi? Ajaloo sündmuste käik maksis kätte nii Venele kui ka Austriale väärpoliitika eest. Vene kaotas oma endise riigi struktuuri ja peaaegu kõik vähemusrahvad ning langes ise äärmisse sotsialismi vormi, mida ta kartis ja millest hoidus kõige enam. Austria-Ungari endisest territooriumist jäi vaid kaheksandik. Ka Saksamaa maksis eksimuste eest oma osa. Puhtana tulid välja sõjast rahvaesindusliku korruga rahvusriigid.

Ühiskonna enamuse kandvad ideed on riigivormide õiged määravad. Neid ideid võib küll ajuti ignoreerida, aga nad murravad kord läbi. Ränk on eksitus, kui ühiskonnas liikuvaid ideid ei rakendata õigel ajal.

Rahvaste enesemääramise õigusi ignoreerisid suurriigid kõige rohkem. Selle eest sai see küsimus maailmasõja lõpul kõige aktuaalsemaks.

Ma meelega käsitlein pikemalt ajavaimule mittevastavate riikide saatusi, et näidata mingi üldise, rahvusvahelise, nägemata, aga juhtivate jõudude olemasolu.

Võidule pääsvail süsteemidel on sageli suureks puuduseks, et nad lähevad liiga kaugele oma arengus ja tarduvad siis oma lõppjärgus. Eks läinud liiale feodalism. Kui iga riigi rüütel ja mõisnik püüdis saada

absoluutselt iseseisvaks, siis kadus riigi kui niisuguse mõiste. Eks läinud hiljem niisama kaugele kuningate absolutism oma lõpparengus! „Riik olen mina!“ lausus monarhhe. Kas ei läinud mitte vähem kaugele demokraatia maailmasõja lõppedes? Ta muutus ultrademokraatiaks, muutus juba korralageduseks. On õige, et ühiskonnagi menetlused kõiguvad mingi pendliseduse järgi. Ühest äärmusest pörgatakse teise. Ja need pörked on vapustavad. Harva näeme ühiskondade sujuvat taandumist ebaõigeks osutunud suundadest.

Pärastsõjaaegne Euroopa alistub ju samale mingile üldisele juhtivale seadusele. Üksteise järele tühistati riikides ülidemokraatlikud riigikorrad kui kõlbmatud. Nad elasid üle lühikese öitsengu, peavad nüüd taanduma minevikku. Mingi rahvuselt heterogeenne suurriik ei olekski kannatanud välja sellast katsetamist. Rahvusriikidelgi maksis see palju jõudu ja julgust. Eestil olnuks õige lähtekoht keskendatud võimuga riigikorra loomiseks 1924. a. detsembrikuus. Aga me läksime edasi, juhitud rohkem kirgedest kui riiklikest huvidest.

Me elasime oma poolteist aastakümnet ainult sisepoliitika — Toompeale ja partei liikmekaardile. Kominterni röövjõugud meid ei kainestanud küllaldaselt. Alles majanduslik kui ka vaimne kriis sundis meid võtma riigielu juhtimises omaks selle tee, mida teised ülidemokraatlikud riigid on pidanud õigeks juba ammu enne meid. Mussolini, Pilsudski ja Hitleri kujud pole midagi muud kui rahvuslike jõudude koondise kehastused. See, mida parlamendid on jätnud tegemata, võtavad üksikud isikud oma missiooniks.

Niisama rahvusriigi sisemiste jõudude koordineerimisel võime mineviku põhjal leida mingi üldseaduse. Näiteks Itaalia ühendamine ei annud seni tagajärgi, kuni Sardiinia peaminister krahv Cavour keskendas enda kätte kõik senised rahvusriiki taotelevad jõud — Noor-Itaalia, Risorgimento j. t. karbonaaride vaimse päranduse ja koondas nad Itaalia Rahvusliku Liidu nimel ühiseks löögijõuks ja Cavour viis tosina aastaga läbi Sardiinia algatusel töö, mille eest seni korduvalt oli tagajärgedeta valatud verd. Parlamendi hääletamistega Frankfurdis ei ühendatud killustatud Saksamaad Saksa impeeriumiks, vaid seda tegi jällegi üks isik — vürst Bismarck.

Kuidas oleks edaspidi sobinud Eesti oma endise eba-kindla korraga nüüdsete keskendatud võimuga riikide kontserti, pealegi kui Eestit ei kaitse ei mingi rahvusvaheline neutraliteet ega ka geograafiline asend? Hoopis selle vastu: aplad naabrid jälgivad teraselt Balti puhverriikide sisemiste jõudude arengut ja igal võimalikul juhul püüavad aidata kaasa meie vastupanujõudude nõrgestamisele.

16. oktoober 1933. a. ja 24. jaanuar 1934. a. lõid eeldused, mis võimaldasid teostada 12. märtsil Eesti uuestisündi.

Hinnates praegust momenti Eestis ajalooliselt seisukohalt peame tunnustama, et praegune Eesti riigi valitsemis-suund on õige, ja võime lausuda O. Cromwelli sõnadega: „Aita ennast ise, siis aitab sind ka jumal.“

R. Stokeby.

KROONIKAT

Tänavust vabariigi aastapäeva 24. veebruaril pühitseti üle kogu maa suurema pidulikkusega kui varemalt. Kõikjal korraldati pidulikke aktusi ja ettekan-
deid. Tallinnas olid raekoda, Toompea loss, raudtee-
jaam ja teised ametiasutuste hooned tuledega illumi-
neeritud. Tallinna linnavalitsus andis riigivanemale
K. Pätsile üle aukodaniku diploomi. Ühtlasi avas riigivanem
K. Päts 23. veebruari õhtul raadio kaudu Eesti raamatu-aasta. Kaitseliit jagas vanemaile ja
teeneterikkamaile kodanikele ja kaitseväelasele kotka-
ja valgeriste. Tervitustelegramme sai riigivanem
sise- ja välismaalt sadasid.

28. veebruaril algasid Soomes „Kalevala“ juubeli-
pidustused, milledest võttis osa ka Eesti haridusminis-
ter N. Kann. Pidustused viidi läbi suurejooneliselt ja
äratasid kogu maailmas tähelepanu.

1. märtsil saabus Eestisse külaskäigule Poola
kindralstaabi ülem, brigaadikindral Janucz Gonsio-
rovski, ühes saatjaskonnaga, kuhu kuulusid ta adju-
tant, kindralstaabi 2. osakonna ülem kolonel Englisz,
sama osakonna välisjaoskonna ülem major Aktsentov-
vics ja Poola kaitseväge esindaja Eestis. Külalise võt-
tis vastu meie kaitsevägede staabiülem kindral N.
Reek. Külaline viibis Eestis paar päeva, tutvudes
meie kaitseväge eluga. Eestist sõitis kindral Gonsio-
rovski Soome külaskäigule ja pärast paaripäevast
Soomes viibimist sõitis Eesti kaudu tagasi kodumaale.
Kindral Gonsiorovski külaskäigus nägi Saksa ajakir-
jandus tugevat poliitilist motiivi. „Völkischer Beob-
achter“ tõstis otsekohe üles küsimuse Eesti kaitsevõi-
maluste kohta Venemaa vastu ja leidis, et Eesti võib
ainult siis püsida oma hiiglasliku idanaabri kõrval, kui
ta omab küllaldaselt tugevaid liitlasi.

1. märtsist alates hakkasid meie kohtunikud, vas-
tava määruse põhjal, kandma talaare. Talaarid on
valmistatud kodumaal ja kodumaa kavandite järgi.
Üksikute kohtuastmete kohtunike ja prokuröride uus
vormiriietus erineb üksteisest vapilindi värviga.

1. märtsil puhkesreekas mäss endise peami-
nistri Venizelosi ja kindral Plastirase eestvedamisel.
Valitsusvõimud sattusid väga kriitilisse seisukorda,
sest mässajate poole läks üle hulgana valitsuse väge-
sid. Ka said mässajad endale sõjalaevu. Paarinäda-
lase heitluse järele suruti mäss lõplikult maha ja
valitsus sai uuesti seisukorra peremeheks. Mässuliste
juhid põgenesid Itaalia territooriumile, kus neid võeti
vastu kui poliitilisi pagulasi ega anta välja Greeka
võimudele. Kogu maailm jälgis põnevusega Greeka
sündmusi, sest parimate poliitikaelu tundjate arva-
mise järgi oleks mässuliste võimulepääs olnud suureks
hädahuks Euroopa rahule.

9. ja 10. märtsil peeti Soomes, Salpausseläs, suu-
red suusatamis- ja mäehüppe-võistlused. Eestist võt-
tis võistlustest osa 5 suusasportlast, neist osa kaitse-
liitlasi.

7. märtsil pühitseti Tšehhoslovakkia vabariigi pre-
sident Thomas Garrigue Masaryk oma 85-dat sünni-
päeva. Tallinnas korraldas T. G. Masaryki austajate
ring piduliku aktuse Estonia kontsertsaalis, millest
publik võttis hulgaliselt osa.

10. märtsil pühitseti Paides Järvamaa rahvus-
päeva, mis kujunes võimsaks isamaaliseks meeleväl-
duseks. Kogu maakond oli kokku tulnud Paidesse,
kus peeti pidulik jumalateenistus, kaitseliidu ja selts-
kondlike organisatsioonide paraad ja aktus. Hoogsa
paraadikõne pidas kaitseliidu ülem kindral J. Roska.
Aktusel kõnelesid põllutöömister N. Talts, peami-
nistri asetäitja Kaarel Eenpalu naine Linda Eenpalu,
ministriabi Hugo Kukke ja rahvuspäeva korraldava
komitee liige O. Viirsoo. Aktusel esines kontsertpala-
dega Järva maleva orkester. Telegramme olid saat-
nud kaitseväge ülemjuhataja kindral J. Laidoner ja
teised kõrgemad riigikaitse tegelased ning seltskond-
likud organisatsioonid.

9. märtsil suri Tallinnas tuntud pedagoog ja kooli-
direktor Jakob Vestholm. Kadunu oli eeskujulike-
maid noorsoo kasvatajaid, kes oli võtnud omaks põhi-
mõtte, et noorsugu ei kasvatata sõnadega ja sisutute
kõnedega, vaid elava eeskujuga. Ise oli ta oma elus
kõigiti selleks eeskujuks ja tema juhtimisel töötav
gümnaasium oli parimaid Eestis.

J. Vestholm maeti 13. märtsil. Lugupeetud kooli-
meest oli tulnud saatma määratu rahvahulk.

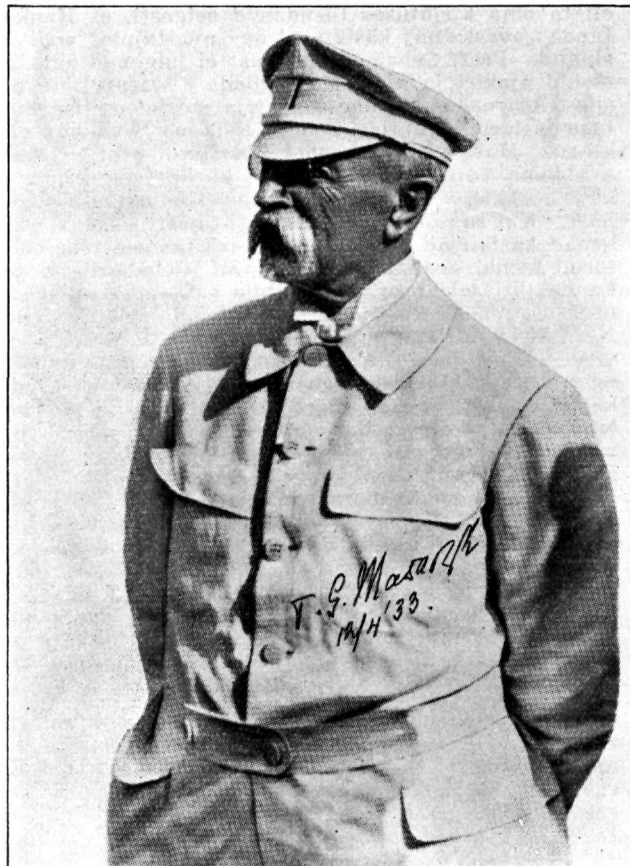
*Too ese on igal pool esirinnas,
ta väärtus on kindel ja klaar —
sest kõigile tuntud nii maal kui ka linnas
on kuulsamaist kuulsaim riidevärv „Star“.*

HINNATUD ITAALIAS, FLORENTSIS
SUURE KULDAURAHAGA

JA PARIISIS
KULDAURAHAGA ^{kui} _{ka} GRAND PRIX'ga

•Kaitse Kodu!• käesoleval n-ril on hinnata kaasandena kaasas
**1935. a. kaitseliidupäeva võist-
luste ja pidustuste kava.**

Tšehhoslovakkia president T. G. Masaryk 85-aastane

Tomáš Garrigue Masaryk on sündinud 7. märtsil 1850. aastal Hodoninis mõisa kutsari ja köögitüdrukü pajana. Põlvenedes nii vaesemaist oludest, puutub Masaryk juba varajases nooruses kokku rahva puuduste ja hädadega. Poja keskkooli viimiseks peab Masaryki isa mõisnikult küsima luba. Osalt juba algkoolis saab Masaryk hariduse saksa keeles, muidugi on keskkool ja ülikool mõlemad saksakeelsed. Lõpetanud Viini ülikooli ja sooritades kohe selle järele filosoofia-doktori eksami, jätkab Masaryk oma haridust Leipzigi ülikoolis. Matkab siis Itaaliasse, mille muuseumid ja kunstivarad on T. G. Masaryki kunstilise hariduse lõplikuks viimistlejaiks.

Juba varajases noorusest alates on Masaryk innukas „raamatukoi“, kelle huvide piiukond on äärmiselt laialdane. Lugemise kõrval asub Masaryk hoolega õppima keeli, alustades juba 13-aastase noorurina prantsuse keele õppimisega. Sellele järgneb inglise ja vene keel, missuguseid keeli Masaryk valitses niivõrd, et ta maailmasõja-aastail võis Londoni, Pariisi ja Peterburgi ülikoolides nende maade keeltes pidada loenguid. Õppides Viini ülikoolis keeleteadust ja filosoofiat, jätkab Masarykil tööindu õpinguiks kõigil teistelgi teadusaladel, mis ligemalt või kaugemalt olid nendega seotud. Leipzigi kuulab Masaryk koguni anatoomia ja evangeelilise usuteaduse loenguid. Nii põhjalikult ettevalmistatult võis Masaryk asuda oma tulevasele tööväljale, milleks pidi olema professor. Viini ülikoolis dotsendina loengute pidamiseks saabki Masaryk luba ja siin algabki Masaryki teadlase tagasihoidlik karjäär. Habilitatsiooni, loengute pidamise õiguse, saamise kirjaks oli enesetapmist käsitlev teos, mis ei lasknud end viia ühegi teadusala raamidesse, kuuludes rohkem sotsioloogiasse, mis oli tol ajal veel väga noor teadus, kui otsekohe filosoofiasse.

Kuid teadlase kutse kitsas raamistik ei rahulda Masaryki. Ta otsib laiemat töövälja. Ta tahab oma

seisukohti ja vaateid väljendada ajakirjanduses ja läkitab oma kirjutusi tšehhi ajakirjadele, kuid need saadetakse talle korduvalt tagasi, põhjendusega, et tema stiil ei olevat küllalt tšehhipärane, vaid venemaiguline.

Alles 1880. a. ilmub Masaryki esimene tšehhikeelne raamat. (Kõik ta senised teosed olid saksakeelsed.) See toleaja moeküsimust, hüpnootismi, käsitlev teos äratas juba tähelepanu ja Masaryk võetakse nende nimestikku, keda tuleks kutsuda Prahast avatava tšehhikeelse ülikooli õppejõuks.

16. okt. 1882. a. peab Masaryk oma esikloengu Praha ülikoolis „Hume'i skepsise“ üle. Nüüd, töötades oma rahva keskel, Praha tšehhikeelse ülikooli erakorralise professorina, avarub Masaryki tegevusväli märksa. Et avaldada oma vaateid, et teha seda teadusliku põhjalikkusega, otsustab Masaryk koos oma sõprade kitsa ringiga. asutada ajakirja, mis käsitleks kõiki teaduslikke küsimusi asjaliku põhjalikkusega, kuna tol ajal tšehhidel puudus veel vastav ajakiri. Nii ilmubki 15. okt. 1883. a. Masaryki sõpruskonna ajakirja „Athenaeumi“ 1. nr.

Tolles ajakirjas algabki Masaryk oma esimest suurejoonelisemat võitlust, mis valesti tõlgitseti toleaja tagurlike mõjuringkondade poolt tšehhide rahvuslikele püüdeile vastukäivaks. 1817. a. oli Vaclavi muuseumi raamatukogu hoidja Hanka ühes oma abilise Linda'ga teinud avalikkusele teatavaks, et nad on avastanud kaks tšehhikeelset käsikirja, mis ulatuvad tagasi XIV sajandisse. Avastajad, kaks tšehhi rahvusliku ärkamisaja tegelast, olid seega tšehhi kultuuri ajaloolised tunnused nihutanud märksa kaugemale minevikku. See paisutas tšehhi rahvuslikkust vägevasti. Arvustuslikumad pead hakkasid küll varsti kahtlema nende kahe käsikirja ehtsuses, kuid vahepeal olid need muutunud rahvuslikuks pühaduseks, milliste kahtlustamist ei lastud tekkida. Kui siis prof. Gebauer oli võtnud kõnealused käsikirjad keeleteaduslikule uurimisele,

oli ta oma kirjutuses tõendanud selgesti, et Hanka ja Linda „avastatud“ käsikirjad on „avastajate“ endi võit-singud. Prof. Gebaueri uurimust ei julgenud aga ükski tšehhi ajakiri ja ajaleht avaldada. Masaryk avaldas siis „Athenaeumis“ ühe käsikirja sotsioloogilise arvus-tuse ja tõendas ühtlasi selle võit-singu. Avalikus kirjas kutsus Masaryk üles oma kaaslast prof. Gebaueri avaldama oma arvamist nende käsikirjade kohta aja-kirjas „Athenaeum“, lähtudes keeleteaduslikust seisuko-hast. Kui siis prof. Gebauer tegi täiesti selgeks, et mõ-lemad käsikirjad on võit-singud, tekitas see tõde sellase tormi tšehhi avalikkuses ning prof. Gebauerile ja tema truule liitlasele prof. Masarykile sai osaks sellane sõi-murahe, nagu seda varem polnud nähtud ega kuulnud. Neid süüdistati mitte vähemas kui oma rahva ja rah-vuse äraandmises, milleks nad olevat end lasknud ära osta. Kuigi tekkisid igasugused tagakiusamised ja kanna tahapanekud, nagu Masaryki läbikukutamine korraliseks professoriks valimistel, ei murdnud see ter-asliku tahtega meest ega tema võitlusindu. Koguni selle vastu: võitluses kasvas Masaryki võitlusõhin ja koos oma lähemate sõpradega asutavad nad kahenädala-ajalehe „Čas“ („Aeg“), milles võitlus puht-teaduslikelt aladelt kantakse üle ühiskondlikele ja poliitilistele küsi-mustele. „Čas“ hakkas 1886. a. ilmuma ja peagi kirju-tas tšehhi juhtiv ajaleht „Národní listy“: „Kasi kus kur-rat, sa jõe äraandja, ja liitu kellega tahes oma kahtlase vaimse pisku ning moraalse viletsusega. Kuid ära julge enam kasutada meie pühitsetud keelt ja tumestada seda oma alatu vaimu ja mürgitatud hõnguga!“

1887. a. välismaal viibides kogub Masaryk uut värs-kust ja hoogu kodumaal teda ootavaiks võitlusteks, millest Masaryk ei mõtelnudki tõmbuda tagasi. Kuid vahepeal oli ka kodumaal jõutud teadmisele, et Masa-ryk ja tema sõpruskond on väärtuslikud jõud, ning 1890. a. tekkisid peaaegu üheaegselt läbirääkimised vana-tšehhide ja noor-tšehhide parteide vahel ühelt poolt ja Masaryki „realistide“ vahel teiselt poolt. Kok-kulepe saavutatakse noor-tšehhidega ja 1891. a. vali-takse Masaryk Viini parlamendi liikmeks ja samal aastal ka Boheemia maapäeva rahvasaadikuks.

Masaryki võitlusväli avardub parlamendi liikmeks valiku tõttu: nüüd peab ta võitlust peaaegu kõigi Aust-ria-Ungari slaavlaste esikõnelejana Austria-Ungari kak-sikriigi kahe valitseva rahva, sakslaste ja ungarlaste, vastu. Tõsi, Masaryk oli kindlasti asunud samale sei-sukohale, mille oli sõnastanud tšehhi ajaloolane Pa-lacky: slaavi rahvaste seisukohalt on Austria keiserrüik ja selle püsivus soovitatav ja tarviline, kuid mitte vähem tarvilised ei ole selle riigi slaavi rahvaile põhjapanevad, murrangulised reformid, mis oleksid ulatunud Austria-Ungari ümberkujundamiseni seda moodustavate rah-vuste autonoomiliste riikide föderatsiooniks. Selleks kõigeiks oli aga vajaline muuta põhjalikult see süsteem, millele oli rajatud Austria-Ungaris mittevalitsevate rahvaste kohtlemine. Kui 1908. a. liideti Austria-Ungari külge Bosnia ja Herzegovina, siis olid Austria-Ungaris slaavi rahvad arvulises enamuses kahe valit-seva rahvaga, sakslaste ja madjaritega, võrreldes.

Juba 1893. a. lausub Masaryk Viini parlamendis oma poliitilise usutunnistuse: 6-miljoniline tšehhi rahvas ei taha seista hooldamise all ja tšehhide püüete tipp-saavutuseks on poliitiline rippumatus. Kuid realistina ei tegelnud Masaryk tulevikku, vaid poliitilise oleviku küsimustega, ja need arenevad esialgu veel seoses Aust-ria-Ungari riiklusega.

1893. a. aga loobub Masaryk rahvasaadiku kohus-tustest, kuna on tekkinud lõhe Masaryki ja noor-tšeh-hide erakonna enamuse vahel.

Kuid saadiku kohuste mahapanekuga avanes Ma-sarykile täieline võimalus pühenduda neile ideelistele võitlustele, millistele Masaryk andub otse noorusliku innuga, laiendades oma teaduslikke otsinguid ka ühis-kondlikule elule. 1896. a. oli Masaryki sõprade ring-konna poolt asutatud ajakiri „Naše doba“ („Meie aeg“),

mille 21 aastakäigus on ilmunud Masaryki kõik tähtsa-mad kirjutused ühiskondlike, poliitiliste, kirjanduslike, rahvusküsimuse, demokraatia jne. küsimuste kohta.

1899. a. äratab tšehhi avalikkuses juut Hillsneri süüdistus rituaalses tapmises suurt tähelepanu. Ma-saryk astub välja juudi kaitseks, eitades rahva laialiste hulkade ja isegi intelligenti ebauseku rituaalsetesse tap-mistesse. See Masaryki vahelelõök aga tõmbab temale sellase söimusaasta-laine, mille järellained käivad veel kaua õige kõrgelt. Jälle lastakse lendu laimujutud juutide poolt äraostmistest. Üliõpilased boikoteerivad Masaryki loenguid ja korraldavad demonstratsioone. Jälle käivad kõrgelt mõnituslained, millele annab uut hoogu seegi, kui Masaryk ka Beilise kaitseks astub välja.

1900. a. asutab Masaryk ühes oma sõpradega uue erakonna „Česká strana lidová“ — Tšehhi rahvapartei, mis rahvapäraselt nimetati „realistide erakonnaks“.

Uueks võitluseks läheb Masarykil katoliiklike ki-riklike ringkondadega, kes tõstavad tema vastu koh-tuski kaebusi, kuid siingi peavad ta vastased taganema. Demokraat saab võidu katoliiklikest tagurlastist, kuigi tagakiusamine ei puudu siingi.

1907. a. valitakse Masaryk teist korda Viini parla-menti, seekord juba „realistide“ partei kandidaadina, kes järelvalimistel võivad vana-tšehhi vastaskandidaa-dina, kuna vähemusse jäänud sotsiaaldemokraadid an-navad ka oma hääled Masarykile.

Viini parlamendis ootab Masaryki raske võitlus Austria valitsusega, kelle valelikkusele rajatud rahvus-poliitikat Masaryk asub paljastama, võideldes ühtlasi tšehhi rahvuse õiguste laiendamise eest. Selle võit-luse pinevaimaks hetkeks on võitlus Austria välismi-nistri Aehrenthaliga. 1909. a. esitab Masaryk Viini parlamendis arupärimise nõندانimetatud Agrami (praeguse nimega Zagreb) protsessi asjus, milles 53 kroaatlast ja serblast süüdistatakse riigüraandmises. Masarykil õnnestub dokumentide varal tõendada, et pro-kuratuuri poolt esitatud süüdistuse peadokumendid on võltsitud ja pealegi võltsitud Belgradis Austria-Ungari saatkonnas.

Siit peale on Masaryk juba Austria-Ungari kõigi slaavlaste rahvusliku võitluse juhiks Austria parlamen-dis, kus Masaryk teeb kõik, et hoida ära suurt kokku-põrget, mis võiks kutsuda välja sõja. See aga ei õn-nestu, kuna Austria-Ungari valitsus teeb kõik vahe-korra teravaks ajamiseks Serbia kuningriigiga, millest viimaks 1914. a. tekibki maailmasõda.

64-aastase mehega siirdub Masaryk vabatahtlikku maapakku 1914. a. lõpul. Välismaal, alul erapooletuis, siis liitriikides alustab Masaryk tšehhoslovakkide ise-seisvuse propagandat, mille ta arendab kõigi väikerah-vaste iseseisvuse eest võitluseks. Väsimatult rändab Masaryk Pariisi ja Londoni vahet, olles samal ajal ka professorina tegev Kings College'is ja Pariisi ülikoolis, kus ta põhjendab tõsiasju, et tšehhoslovakkide riiklik iseseisvus on ühtlasi vajaline nii tšehhoslovakkidele kui ka liitlasile. Kui siis 1917. a. vene revolutsioon kuku-tab tsarismi, sõidab Masaryk Venemaale organiseerima tšehhoslovakkide sõjaväge ja sealt Põhja-Ameerika Ühendriikidesse, võideldes kõikjal oma ja kõigi teiste väikerahvaste iseseisvuse mõtte eest. Ameerikas kuu-lutabki Masaryk 18. okt. 1918. a. välja Tšehhoslovakkia iseseisvuse. Ameerikas võtab Masaryk vastu ka teate, et ta on valitud Tšehhoslovakkia vabariigi presiden-diks. 1918. a. lõpul jõuab T. G. Masaryk triumfaato-rina kodumaale.

Siin algab tal juba loov riiklik töö vabariigi pre-sidendina, kelleks ta läinud aastal valiti neljandat korda tagasi, sest Tšehhoslovakkia parlament võttis vastu seaduse, et Masarykil on teeneid Tšehhoslovakkia vabariigi suhtes, kuna Tšehhoslovakkia põhiseadus ei luba kedagi järgimööda rohkem kui kaks korda valida presidendiks.

Bernhard Linde.

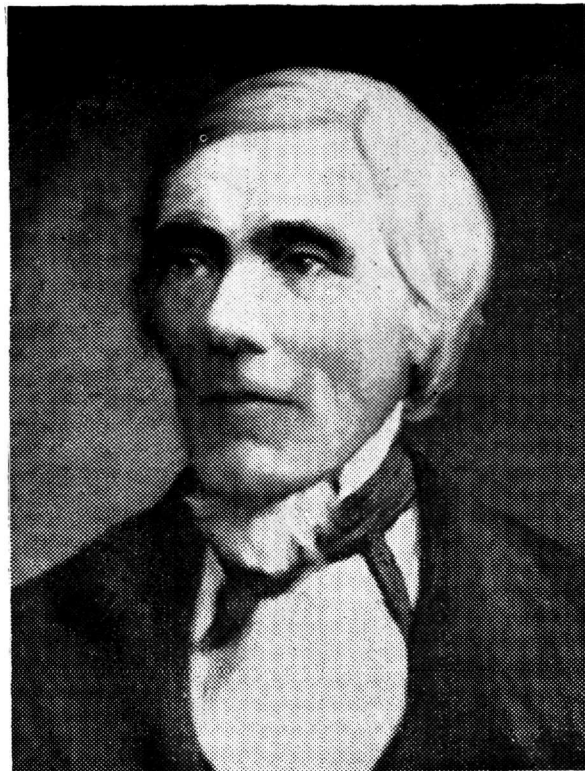

KALEVALA 100=AASTANE

Kui elujõuliste rahvaste elus on toimumas mingisugune saatuslik pööre, siis hoolitsev kaitsevaim saadab neile juhte, kes loovad rahva elule uued vormid. Ka soome rahval on see olnud nii. Neil tõusis rahvusliku ärkamise ajal kolm vaimset suurust — Lönnrot, Snellmann ja Runeberg. Kõigil neil on määratu suured teened soome rahva uuestisünnis. Snelmann, oma tuliseis isamaalises kõnedes, tegi rahvale selgeks, et see väärub ja suudab elada ise oma elu rahvaste peres, Runeberg õhutas neis isamaa-armastust ja Lönnrot tõi peidust päevavalgele soome rahva rikkad vaimsed varamused.

Kõik kolm suurust on võrsunud kehvadest kodudest. Oma jõul, sünnipärase vaimse aristokraatsusega rajasid nad ise auväärse koha oma maa ajaloo. Kõige madalamast hurtsikust sammus Elias Lönnrot oma vaevarikkaile rännakuile, panema tallele oma rahva suurt vaimset pärandust. Tema vitaalsus ja edasipüüdmine ind on sedavõrd huvitavad, et ta elukäiku võib jälgida kui muinasjuttu. Sündides 1800. aastal Paikari pöpsitares vanemate neljanda lapsena algas ta kare elutee täis keeldumust, kannatust ja puudust. Juba nimepanekul juhtus väike arusaamatus. Kahe päeva vanuselt saadeti tulevane rahvalaulik naabermemme hõlmas Karjalohjale ristida. Kuid pika tee ja halva ilma tõttu unustas memm kõik kodust kaasaantud toredad nimed. Pastor pidi kalendrist otsima poisile vastava nime ja arvas kohaseimaks nimeks Elias. Vanemad ei olnud põrmugi rahul selle piibllilise nimega. Ema olevat paha meelega ütelnud: „Oleksid võinud ristida kas või Tuisu-Jaaguks.“ Kuid nimi ei riku meest. Eliasest sai lugupeetavaimaid mehi Soomes. Kasvades üles kandikohal vaese rätsepa pojana tuli tal juba kaheaastase põngerjana põhjalikult tutvuda tühja kõhuga. Männikoor ja põdrasammal olid igapäevased toidulisandid. Sägeli oli lastel kerjatee jalge all. Ka väike Elias pidi Rootsi-Vene sõja ajal minema kerjama. Teekonnal sattus ta kord Vene sõdurite kätte, kes uhtunud teda nalja viluks allikas. Sattudes sugulaste juure võis ta tundide viisi seista ja häbelikult lakke vahtida, ilma et oleks sõandanud küsida süüa või kaevata nälja üle.

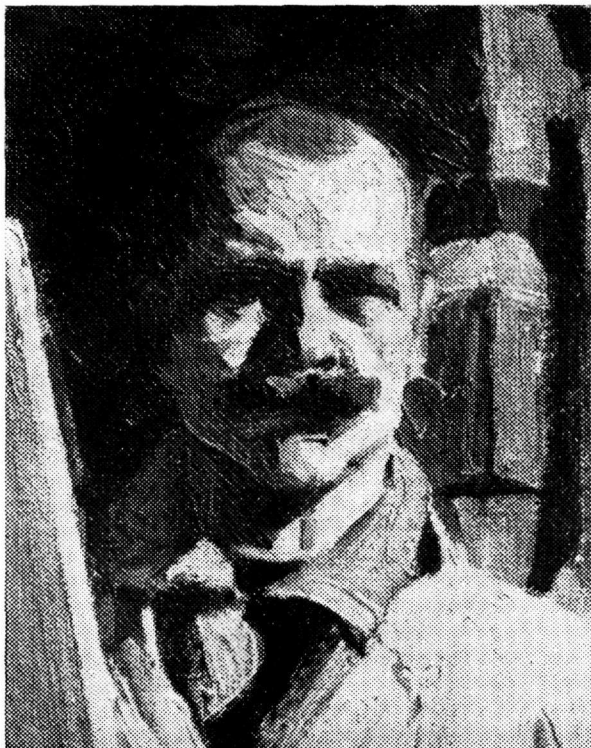
Ainuke, milles väike Elias end ei suutnud taltsutada, oli lugemiskirg. Õppides venna kõrval omapead lugema oskas ta kuueaastaselt juba nii hästi kirja, et katsumisel seati ta vanematele poistele eeskujuks. Siitpeale sai ta alatiseks seltsiliseks raamat. Mängud jäid nüüd kõrvale, neid asendas raamat. Et teistest poistest saada rahu, ronis ta raamatuga puu otsa. Naabrid olevat lapsi äratanud öeldes: „Tõuske üles! Lönnroti Elias istub juba ammu puu otsas lugemas.“ Lugemist tarvitanud Elias isegi nälja eemalepeletami-

ELIAS LÖNNROT, Kalevala kirjapanija

seks. Küsides emalt süüa ja seda mitte saades olevat ta ütelnud: „Noh, ma loen siis.“

Isale ei teinud poisi lugemishaigus sugugi headmeelt. Pojast taheti teha hea rätsepp, nagu seda oli terve suguvõsa. Ainult töö vaheaegadel puges Elias peiduurgastesse, et anduda oma lemmikkalduvusele. Raamatute valik oli väike. Olid peamiselt vaimuliku sisuga raamatud. Kuid teadusehimulisele poisile jatkus ka sellest piskust. Salajas soovis ta pääseda kooli, aga kuidas teostada sellane kulukas püüe, kui ei jatkunud sissetulekuid isegi kodus äraelamiseks? Saatus oli kuidagi siiski armuline. Vend ja isa, nähes poisi haiglast kiindumust raamatuisse, nõustusid lõpuks poissi saatma kooli, õppima rootsi keelt. Nii astus noor Elias 1814. a. Tammisaare pedagoogiumi. Korterisse asus ta vana aadlipreili Greta Lostjerna juure. Korter oli vilets, poolkeldrikord, kuid veel viletsam oli toit. Leibagi ei jatkunud vajalisel määral, rääkimata muust. Elias oli tagasihoidlik, ei kaevanud kellelegi oma häda, vaid meelsamini paastus. Kord märkas teenija, et koolipoisi leivakanik seisis liiga kaua ühesuurune, ja teatas sellest

AKSELI GALLÉN-KALLELA, Kalevala illustreerija

perenaisele. See omakorda Eliaselt järele pärides sai vastuse: „Kui ma sööma hakkam, siis on otsas.“ Toidu jatku neil kooliaastail teenis ta sellega, et laulis ühes teiste poistega ladinakeelseid salme jõukamate kodanike uste ees ja sai selle eest lahkeilt annetajailt mõned pennid raha, toitu jne.

Õppimine arenes Eliasel küll väga hästi, kuid ta oli siiski sunnitud kolme poolaasta järele lahkuma koolist ja asumata isa juure rätsepatööle. Lugemist ei jätnud ta nüüdki. Räägitakse, et ta olevat paariks nädalaks pugenud kodust redusse kuhugi heinaküüni, et anduda segamatult raamatule.

Mõni kuu hiljem viis vanem vend ta jälle kooli. Seekord Turusse katedraalkooli. Korterit leidis ta tuttava rätsepaselli vahetalituses parkalitöökojas, kus töölised loovutasid talle ühe nurga. Elamise tingimused olid vägagi halvad, kuid õppehülmuline Elias ei nurisenud, vaid asus õhinal koolitööle. Raskusi tegi rootsi keel ja õppevahendite puudus, sest raamatuid ta osta ei jõudnud. Ta luges heatahtlike kaasõpilaste raamatuid nende puhke- või söögitudidel. Sageli istus ta väljas koolivenna maja trepil ja õppis sel ajal, kui viimane lõunatas. Omades hea mälu jõudis ta siiski edasi ja tõusis klassis koguni esimeste hulka.

Kooli vaheaegad oli ta muidugi kodus ja aitas perekonda rätsepatöös. Turu ja kodu vahelise 90-kilomeetrilise tee matkas ta jala ning oli õige sageli juhtumeid, kus ta jõudis vanemate juure täiesti nõrkenuna, sest teele asus ta tühja kõhuga ja rahata.

Pingutustest hoolimata tuli 2½ aasta kooliskäimise järele uuesti hakata tegema rätsepemeisteritööd. Ta

asus vennale abiliseks, kes oli tõusnud vahepeal iseseisvaks meistriks. Käis vennaga koos kihelkonda mööda rätsepatööd tegemas, kusjuures tuli sageli ka teistest talutöödest võtta osa.

Ka nüüd ei unustanud Elias õppimist. Ta õpinguist oli saanud kuulda kodukihelkonna abikõster f. Lönnqvist, kes pakkus end ise talle abiliseks. Tema see oligi, kes leidis väga originaalse abinõu, kuidas hankida sissetulekuid edasiõppimiseks. Ta tegi nimelt Eliasele ettepaneku proovida vana rändava üliõpilase abinõu — lauluga koguda raha ja moonu. Lönnrot polnud kuigi suur laulumees, kuid iga abinõu oli kallis, mis viis sihile lähemale. Tuupinud pähe mõned kirikulaulu viisid, võttis ta koti selga, kepi kätte ja läks teele. Tal vedas. Annetusi tuli: vilja, leiba, liha, juustu jne. Lõpptulemuseks oli kuus tündrit teri — sellega võis juba mõelda edasiõppimisele.

Talvel 1820. aastal lähebki ta Lönnqvisti õhutusel Porvoo gümnaasiumi, lauluga teenitud leivakott moonaks kaasas. Ta sooritab eksami ja võetakse vastu gümnaasiumi alama klassi kasvandikuks. Ent, paraku, leivakott kahaneb silmanähtavalt, ja juba paari nädala pärast on tarvis jällegi mõelda koduküla rätsepatööle. Siin andis juhus asjale teise pöörde. Hämeenlinna apteeker vajab õpilast ja pöördus Porvoo gümnaasiumi rektori poole järelepärimisega, kas ei leidu tema õpilast hulgas kedagi, kel oleks soovi ja eeldusi asuda sellele kohale. Lönnrot oli jalamaid nõus ja läks juba 9. aprillil teele. Rohke apteegitöö kõrval ei unustanud Lönnrot õpinguid. Ta tuupis ladina ja greeka keelt ning õppis koguni paksu ladina-rootsi sõnaraamatu pähe. Muuseas valmistas ta Dahli greeka keele lugemikule tõlke, mis hulk aastaid leidis õpilaste poolt tarvitamist. Ärkvel olemiseks mõtles ta välja isesuguse seadeldise, mis teda öösel tukkuma jäädes sikutas jalast.

Teade õppehülmisest Lönnrotist puutus noore koolijuhataja Henrik Längströmi kõrvu. Ta hakkas teda üks tund nädalas eraviisil õpetama. See andis Lönnroti õpinguile teatud süsteemi ega lasknud teda valguda laiali kõige lugemise padrikusse. Kasuks tuli talle ka jaoskonna-arsti E. f. Sebeli protektsioon. Koos Längströmiga hakkas ta hoolitsema Lönnroti õpingute eest, mis nüüd viimaks julgesid suunduda ülikooli poole. Sügisel 1822. a. andis kooli juhataja Längström talle tunnistuse, millega Lönnrot pääsis ülikooli eksamile. Ta sooritas eksami ja juba 10. okt. 1822. a. leiame teda üliõpilaste nimekirjas.

Raskeim võitlus oli möödas, kuid ees seisis veel küllalt takistusi. Kõigepealt neetud pennita olek. Siin, suure rabelemise järele, tuli talle jällegi appi juhus professor f. Törngerni näol. See sobitas talle koduõpetaja koha kuhugi jõukamasse perekonda ja pärast võttis teda oma nooremate laste kasvatajaks. Selles väga haritud perekonnas saigi Lönnrot esimesi õhutusi rahva muinsuste harrastamiseks. Kuulus soome keele uurija R. v. Becker oli perekonna sugulane ja tema saagedaste külaskäikude tagajärg oli see, et Lönnrot hakkas uurima soome keelt ja rahvaluulet käsitlevaid väljaandeid. Oli veel teisigi põhjusi. Laukko, kus Lönnrot veetis suve, oli eriti rikas muinasjuttude poolest.

Mõned neist puutusid Lõnnroti kõrvu, ja noormees huvitus sedavõrd, et läks neid korjama. Magistri-väitekirja kaitseb ta juba ladina keeli Väinämöisest, muinassoomlaste jumalast. Pärast filosoofia kandidaadi eksamit hakkas Lõnnrot erialana õppima arstiteadust. Õpingud katkestas kohutav tulikahju, mis juhtus Turus 1827. a. sügisel. Ülikool suleti talveks ja viidi järgmisel aastal Helsingi. Vaheaega tahtis noor magister tarvitada kasulikult. Kodukoha ilu ja lapsepõlve mälestused täitsid ta meele kuldsete piltidega. Nii kirjutab ta reisile minnes: „Kui tühi on siiski maailm võrreldes selle kitsa ringiga, kus on kulunud meie lapsepõlve päevad! Ja ometi tungib inimene nii kergemeelselt eemale sellest rahutemplist, ja mida ta otsib? Taoteleb ta au ja kuulust? Võib olla. Kuid ons meie head teod sel juhul paremad kui tuhanded neid tunnevad, kui siis, mil üksainus neid tunneb või kui ükski neist ei tea? Ehk ihaldab ta rikkust ja kulda? Kui lühinägeline! Iga kivi kodukohas on tühjendamatu kullakaevandus, kuna seavastu Peruu kuulsad kullaleiukohad näivad olevat paljad kivid. Anna andeks, et nii kaua sinu aega viidan, aga ei või teisiti. Sa ju ei nõua, et peaksin lennates ruttama läbi maastikke, kus iga puu, põõsas, iga kivi, iga mägi, kus järved, seljandikud ja nõod räägivad minu keelt, mis mulle nii arusaadav.“ (Tsitaat O. A. Kallio järgi.) Siit näeme, kuivõrd Lõnnrot armastas oma kodumaad ja selle loodust. Seepärast algab ta ka oma esimest matka kodukohast Paikkarist Hämeenlinna poole. Härest edasi Karjalasse. Laulusaak oli võrdlemisi suur. Ta pani kirja 300 numbrit nõiduslaule, pulmalaule, lüürilisi laule jne. Eepilisi sai ta aga seekord vähe. Helsingi jõudes hakkas ta neid kohe trükkimiseks korraldama, et rikastada kehva soomekeelset kirjandust. Tema siht oli toimetada laulud kõigile arusaadavas keeles rahva kätte ja seepärast käis ta nendega palju vabamalt ümber kui teised. Ta silus laulude keelt, liitis teisendid üheks tervikuks ja võttis ette muid parandusi, et anda neile arusaadavamad ja küpsemad vormid. Sellane rahvalaulude redigeerimine viis teda pikapeale Kalevala koostamisele. Need laulud ilmusid „Kandla ehk Soome Rahva nii vanu kui uuemaid runosid ja laule“ nime all kolmes vihus.

Juba „Kannelt“ toimetades hakkas teda huvitama Vene Karjala, kus ta arvas leidvat rikkalikku eepiliste laulude materjaali. Nii näemegi teda 1831. aastal paun seljas ja kepp käes sammumas jälle Karjala poole. Kuid üle piiri ei jõudnud ta nüüdki, sest Soomes hakkas möllama koolera ja tervishoiuvalitsus kutsus Lõnnroti tagasi võitlema taudi vastu.

1832. aastal lõpetas Lõnnrot ülikooli ja samal aastal võttis ta hõlmad vöö vahele ning läks kolmandale rahvaluulekorjamisreisile. Ka seekord jäi Venemaal käimata, sest ajanappus sundis teda mõne kuu pärast pöörama tagasi oma otseseid ülesandeid täitma. Sel reisil kogus ta laule võrdlemisi rohkesti, ühtlasi tutvus ta põhjalikult Karjala rahva oludega, millest avaldas mitmed kirjutused.

1833. aastal kinnitati ta Kajaani määraliseks arstiks. Kajaan oli tol ajal Soomes üheks viletsaimaks ja mahajäetumaks kolkaks. Lõnnrot kohanes siin varsti,

sest ta seadis enesele ülesandeks oma otsekohese töö kõrval uurida soome keelt ja koguda rahvaluulet. Siin hakkas ta sepitsema ka Kalevalat, tarvitades sama meetodi nagu „Kandla“ toimetamisel. Ta liitis ühe sündmuse kohta käivad teisendid, et saada pidev teiviklaul. Nii hakkas idanema Kalevala. Ühtlasi võttis ta nüüd ette reisi Vene Karjalasse. Sel reisil oli põhjapanev tähtsus Kalevala sünni seisukohalt. Seekord sai ta toredaid ja enam-vähem täiuslikke eepilisi laule, milliseid tal enne ei olnud. Laulude saak täitis kaks raamatut paberit. Kogu suve nägi ta vaeva lauludega, sest viimistelemine ja mitu korda ümberkirjutamine nõudis palju ennatvalgavat tööd ja vaeva. Aeg venis juba teise aastasse. 28. veebruaril 1835. aastal jõudis ta niikaugemale, et võis eessõnale alla kirjutada. Ja seda päeva loetakse Kalevala sünnipäevaks, sest trükist ilmumise aeg ei ole täpselt teada. Nüüd olid vanad soome eepilised rahvalaulud viiel korjamiskäigul kogutud ja üheks tervikuks liidetud, et anda selget pilti esivanemate elust ja olust. Rahvapärane kangelaspoem tõi soome rahva ellu suure muudatuse. Ta oli seni unustatuna elanud teiste varjus, kuna nüüd äkki sai sellase rahvusliku varanduse omanikuks, milliseid on olemas õige vähestel rahvastel. Soome Kirjanduse Seltsi esimees hindas seda suursündmust järgmiselt: „See soome muinaslaulude varandus on nii väärtuslik, et meie kodumaine kirjandus pole saanud sellega mitte ainult võrratult rikkamaks, vaid on saavutanud peaaegu euroopaliku tähenduse. Nende eepiliste rahvalaulude omanikuna peab soome rahvas kasvava enesetundega õppima mõistma oma minevikku ja ühtlasi oma tuleviku vaimuarengut, ja ta võib endale ütelda: minulgi on ajalugu! — Tulevik, ja loodetavasti mitte väga kauge, peab otsustama, millist tähelepanu väärivad need laulud ja mis õigusega võib surematut nime kanda see mees, keda meie nende kogumisel nähtud vaeva ja teadmiste eest peame tänama.“ Need prohvetlikud sõnad on öeldud ligemale sada aastat tagasi. Nüüd teame, et Kalevalal

A. Gallén-Kallela: Joukahaise kättemaks

on olnud Soome rahvuskultuurilises arengus määramatu tähtsus. Ja ta ei ole jäänud mitte üksi kodumaiseks, vaid teda on tõlgitud peaaegu kõigisse euroopa keeltesse. Lehitsedes prl. L. Hännise 261-leheküljelist Kalevala bibliograafiat leiame sajad autorid ja teosed, mis käsitlevad Kalevalat. Ta on saanud nurgakiviks, millele suurelt osalt toetub Soome omapärane vaimuelu. Siit on ammutanud lõpmata ainet kunstnikud, muusikud ja kirjanikud. Väidetakse, et soomlased on autentsemad patrioodid kui eestlased. See on tõsi, ja selles on suure teened Kalevalal. Meil on arenenud skepsis ja individualism ja see on suurel määral atrofeerinud meie elu harmoonilisuse ja orgaanilisuse tunnetuse.

Varsti pärast Kalevala ilmumist dr. G. f. Schultz-Bertram, kes oli jõudnud juba tutvuda Kalevalaga, soovis eesti rahvale samasugust eepost, mis avaldaks tõstvat mõju ta ajaloolisele minevikule ja suurusele. Ta ütles: „Andkem rahvale lugulaul ja ajalugu, ja kõik on võidetud.“ Ja mis on enam kui usk enesesse ja oma kodumaasse? Kalevala on õpetanud soomlasi armastama oma kodumaad, pidama teda kõige pareniaks ja pühamaks. Võitlus Põhjala ja Kalevala vahel kõigi oma ürgsete instinktidega sünnib neitsiliku looduse rüpes,

mis sünnib meidki kaasa elama looduse sünnirõõmudele ja jõupakatustele. Me mõistame kevadist sula, lindude laulumängu, rukki õitsemist, sügisesi tiineid viljapõlde jne. Millist loomulikku elurõõmu ja jõudu sisendavad need meie hinge! Kõikehaarav looduse ühtekuuluvuse tunne on Kalevalas üks peamistest motiividest. Kalevala kasvatab soome rahva karakterit ja kalduvusi, ta sisendab neile elutahet, elurõõmu ja elujulgust. Kes võib ületada soomlast meheliikkuses ja kodumaa-armastuses? Nende ürgmeheliikkusest annab selge tunnistuse ka see, et neil oli tahet vabadussõjas meie appi rutata ja jätta hulka kangelasi meie lahinguväljule.

Kogu maailmas uuritakse praegu hoolega endist kultuuri, manatakse esile inimkonna nooruspäevi. Jannunetakse lihtsamate ja värskemate kultuurivormide järgi. Oma ainulaadse ja kõikehaarava primitiivsusega osutub Kalevala väärtuslikuks teoseks lugeja hinge noorendamisel.

Võitluses Põhjala ja Kalevala vahel õnnesepis Sampo hukkus merre ja purunes, ent tükid uhuti Kalevalasse. Toogu nad jäävat õnne Soomele!

EPa.

K. L. „KALEVI“ MALEVKONNA ORKESTER

1925 ¹⁰/_{III} 1935

„Kalevi“ malevkonna orkester. Keskel orkestri pealik maestro J. VAKS

Kaitseliidu „Kalevi“ malevkonna orkestri 10-a. tegevuse puhul

Meie kaitseliidu orkestrid üldiselt on võtnud endale hulga laiemad ja õilsamad ülesanded kui ainult tarbemuusika eest hoolitsemise. Nõnda nagu kaitseliidu töö üldse sünnib vabatahtlikult ja tasuta rahvuslike sihtide taotelemiseks, nii ka kaitseliidu orkestrite liikmed toovad isamaa altarile oma tööga suuri ohvreid, et aidata kaasa üldise suure ja ilusa eesmärgi saavutamiseks. Üks kaitseliidu orkestreist, kes otsustavamalt ja tagajärjekamatult on võtnud endale meie puhkpillimuusika arendamise, eriti Eesti heliloomingu alal, on kahtlemata „Kalevi“ malevkonna orkester, kel sel alal on tunnustuväärseid teeneid.

Nii meie pealinna Tallinna, samuti meie provintsi-linnade, isegi vennasrahva pealinna Helsingi, publikul on tulnud korduvalt olla K. K. M. orkestri eeskujuliku orkestri esinemiste tunnustajaks ja avaldada üksmeelset kiitust sellele innukale asjaarmastajate orkestrile ta muusikalise taseme ja eeskujuliku käitumise eest.

Jälgides K. K. M. orkestri arenemist ta 10 a. kes-tes võib kahtlemata tunnustada, et ta on üks meie orkestreist, kes püsivalt on sammunud sellaste ürituste esirinnas.

K. K. M. orkestri kontosse võib kirjutada ka väärrika osa Eesti puhkpillimuusika propageerimisest, mis avaldub regulaarsetes esinemistes Ringhäälingus ja avalikel kontsertidel. Võib veel lisada, et Eesti vabariiki ta sünnipäeva esimestel tundidel äratav muusikaga K. K. M. orkester esinedes traditsiooniliselt eesti helitööde kontserdiga Ringhäälingus 24. veebruari varahommikul.

Arvestades juubilaril innukat ja viljakat tööd, mis on kestnud püsivalt 10 aasta jooksul, tuleb seda kõrgelt hinnata ning soovida selle edukat jätkamist.

Juhan Aavik.

10 aastat orkestrimängu „Kalevi“ malevkonnas

Päevil, millal loodi „Kalevi“ malevkonna orkester, vahetati omavahel palju mõtteid selle küsimuse üle, missugune peaks õieti olema loodava lähim eesmärk. Siis kuuldus väga erinevaid mõtteid. Ühed arvasid, et orkester on vajaline välise efekti tekitamiseks; teised lootsid, et orkestri kaasabil on malevkonnal kergem leida ainelisi allikaid; kolmandad aga seadsid sihiks üldise muusikakultuuri edendamise malevkonna liikmete keskel.

Neist päevist möödus 10. märtsil s. a. kümme aastat. Orkester on teinud kogu aeg innukalt tööd. Ja kui tänapäev heita pilku senitehtule, siis võib suurima südamerahuga nentida, et juubilar on täitnud täiel määral kõik need lootused, mis peegeldusid vastu ta loomispäevil avaldatud erisoovidest.

Möödunud kümne aasta kestes ei ole peetud ühtki paraadi ega manöövrit, millest poleks võtnud osa „Kalevi“ malevkond. Noil korral on olnud alati väljas ka orkester.

Loteriidel ja pidudel, mis on korraldatud igal aastal naiskodukaitse „Kalevi“ jaoskonna kaasabil malevkonnale materjaalse baasi loomise sihiga, on orkester alati löönud agaralt kaasa.

Lõpuks, kui pidada silmas asjaolu, et orkester senise tegevuse tulemusena on suutnud viia oma kunstilise taseme nii kõrgele, et on olnud kõlvuline esinema reas kodu- ning välismaistes kontsertides, siis tohib vist küll olla selge, et juubilar on edendanud ka üldist muusikakultuuri malevkonna liikmete keskel.

Juubilaril töö on olnud raske, kuid tulemusrikas. Seepärast võib ta oma 10-aastasele tegevusele vaadata tagasi seda suurema rahuldustundega.

Soovides sünnipäevalapsele ta aupäeva puhul parimat õnne avaldan ühtlasi lootust, et juubilaril jätkub edaspidigi seda tarmukat visadust, mida ta seni on näidanud üles võitluses oma eesmärgi kohaselt püstitatud sihtide eest.

B. A b r a m s.

„Kalevi“ malevkonna orkester 10-aastane

10. märtsil 1935 võis vaadata tagasi oma kümneaastasele tegevusele meie kaitseliidu suurimaid ja tunnustatuimaid orkestreid — „Kalevi“ malevkonna orkester.

Orkestri asutamise mõtte algatas malevlane Karl Kriisk varsti pärast „Kalevi“ malevkonna asutamist. Mõtte algataja informeeris sellest kavatsusest ka malevkonna juhtivaimat tegelast, malevkonna praegust pealikut Bernhard Abrams'i, kes toetas soojalt algatust. Ka oli oma asjatundliku nõuga abiks tuntud muusik, orkestri praegune dirigent Raimund Kull.

Seega tulebki K. Kriisk'i, B. Abrams'i ja R. Kull'i lugeda orkestri asutajaiks-„ristiisadeks“.

„Kalevi“ malevkonna pealiku käskkirjaga 10. märtsist 1925 määrati orkestri formeerijaks ja juhiks endise mereväe orkestri juhi abi Aleksander Helisto (Habermann). Ülaltähendatud päeva loetaksegi orkestri asutamise päevaks.

Algas hoogus töö. Ja seda tehti täie innu ja noorusliku vaimustusega.

Paarinädalase harjutuse järele võis orkester juba saata malevkonda õppusele Tondile.

Oktoobris 1925 oli orkestri esimene esinemine kontserdiga malevkonna ballil „Estonia“ kontsertsaalis. Orkestri väarikat esinemist kviteeriti suurearvulise publiku rohkete kiiduavaldustega.

Järgnevate aastate tähelestatavaimaid sündmusi oli orkestri juhi A. Helisto (Habermann) 25-aastase muusikalise tegevuse mälestamine 19. märtsil 1929 ja Soome-sõit Helsingis 27. juunist — 1. juulini 1929 korraldatud naisvõimlemispeole. Viimane kujunes orkestrile otse triumfisojduks. Juba maabumisel Helsingis oli orkester nagu muutunud helsinglaste lemmikuks. Veel praegugi, aastate möödumisel, nagu kajaksid kõrvus kümnete tuhandete pealtvaatajate võimsad kiiduavaldused Eesti aadressil, kui marsiti võimlemispeo avamisel välisesindajate rongkäigu eesotsas Töölo spordiväljale ja defileeriti Soome vabariigi presidendi ees. Ka Helsingi „Esplanaadil“ antud kontsert möödus täielise menu tähe all. Elavad kiiduavaldused, lisapalade nõudmine ja lilleannetused on selle vastuvaidlematuks tõenduseks.

Mainimist väärivad ka kontserdid „Estonia“ kontsertsaalis 25. oktoobril 1929, millal esineti koos Tallinna Politsei Spordiringi orkestriga, ja 23. veebruaril 1933 — koos Tallinna maleva orkestriga, mis äratasid rohket tähelepanu pealinnas muusikalistes ringkondades ja aitasid samuti tunduvalt kaasa sõprussidemete kõvendamisele naaberorkestritega.

Erilist allakriipsutamist väärib orkestri esinemine Soomes, Helsingis, 23. juulist — 6. augustini 1933, ja seda just seepärast, et seni polnud välismaal esinenud pikema aja jooksul veel ükski eesti asjaarmastaja orkester, sest Rootsis esinenud mereväe orkester koosnes ikkagi elukutselisist muusikuist. Kuna osa kontserte

anti edasi Soome ringhäälingus, siis kasutati soodsat juhus, et tutvustada hõimuvõlledel eesti viimase aja loomingut puhkpillimuusika alal.

Siinkohal ei saa jätta mainimata seda sooja poolehoidu ja isalikku hoolitsemist, mida osutas orkestrile ta Helsingis viibimisel Soome orkestrijuhitide pere tunnustatuimaid esindajaid, muusikakapten Lenni Linnala, kes oligi selle sõidu organiseerijaks ja kellega seovad sõprussidemed juba esimesest Helsingis viibimisest saadik 1929. a.

1. oktoobril 1933 lahkus oma palvel orkestri senine juht A. Helisto (Habermann), kes püsis sel kohal orkestri asutamisest saadik. Orkestri uueks juhiks tuli, alates 1. novembrist 1933, Tallinna konservatooriumi inspektor Julius Vaks, kes jätkab täie andumuse ja innuga tööd orkestri muusikalise taseme tõstmiseks.

Kümne aasta jooksul on orkestrist käinud läbi 110 orkestranti. Koos orkestriga pühitsevad oma kümneaastast „Kalevi“ malevkonna orkestris olemise juubelit orkestrandid V. Aboltin, K. Kriisk, A. Mägi, U. Ottenson, O. Pallas, E. Palm, A. Rõõmusoks, K. Tammiste ja B. Vanatoo, kes on orkestriga elanud kaasa kõik selle rõõmsad ja kurvad sündmused. Ja kurbi sündmusi on olnud. Kolm meest, kes astusid orkestrisse juba asutamisel, on halastamatu surm viinud manalasse, nimelt orkestrandid O. Kuusk, † 2. detsembril 1926, K. Berg, † 27. detsembril 1929, ja A. Rosenbenk, † 18. märtsil 1934. Nende mälestus olgu meile püha!

On endastmõistetav, et orkester on võtnud osa kõigest rännakuist, paraadidest, manöövreist, laagrest, milliseist on võtnud osa malevkond. Pealeselle on võetud osa malevkonna poolt korraldatud väljasõitudest Kuusalusse, Paide ja Paldiski, esinedes igal pool kontserdiga. Kontserte on korraldatud korduvalt ka Haapsalus, Rakveres ja Pärnus. On võetud aktiivselt osa ka üld-, samuti Haapsalu ja Pärnu, laulupeost. Vast möödunud aasta suvel korraldati pikem kontsertmatk Edela-Eestis. Anti kontserte Pärnus, Mõisakülas ja Viljandis, mis puhul kohapealne ajakirjandus üksmeelselt märkis kiitvalt orkestri mänguvõimeid.

Orkester on rea aastate jooksul esinenud järjekindlasti Tallinna hipodroomil, E. S.-s. „Kalevi“ liuväljal ja peaaegu kõigil maa- ja rahvusvahelistel suurvõistlusil, pakkudes nende küllastajaile muusikalist naudingut.

Viimasel paaril aastal esineb orkester igakuise kontserdiga ka ringhäälingus, tutvustades laiemaid hulki nii kodumaa heliloojate uuemate helinditega puhkpillimuusika alal kui ka teiste kultuurrahvaste, eriti meie lähimate naabrite, tunnustatuimate meistrite heliloominguga.

Pealeselle on orkester olnud kaastegev „Estonias“ ooperis „Aida“, operettides „Valgehobu võõrastemajas“ ja „Õnne peab olema“ ja Draamastuudios — näidendis „Roosad prillid“.

Nagu nähtub ülaltähendatud lühikesest ülevaatest, on „Kalevi“ malevkonna orkester avaldanud oma olemuse esimese kümne aasta jooksul võrdlemisi mitmekülgset tegevust, eeskätt muidugi muusika alal.

„Kalevi“ malevkonna orkester omalt poolt tahab

anduda veelgi intensiivsemale tööle, et järgnevatel aastakümnetel saavutada veelgi suuremaid tulemusi auks meie kodumaale, kaitseliidule, eesti helikunstile ja „Kalevi“ trikoloorile.

K. Tammiste.

Pilte „Kalevi“ malevk. orkestri elust

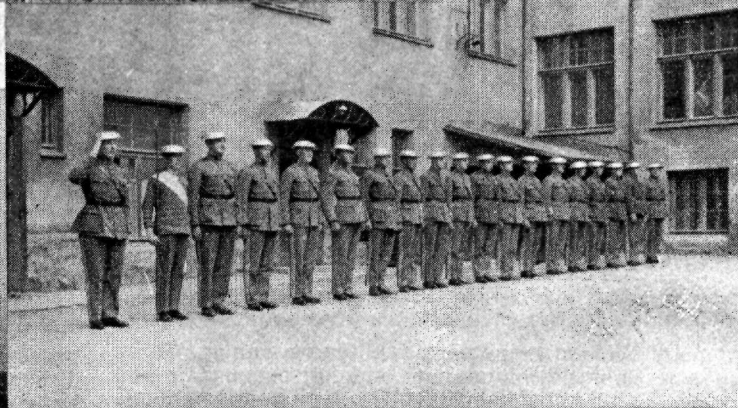
Ülal: Eesti Mängude rongkäigul.

Keskel: Opereti „Valgehobu võõrastemajas“ „pitsumeeste“ orkestrina.

Keskel paremal: Soome parlamendi esisel ja sõit Suomenlinna kindlusesse.

All vasakul: Orkester operetis „Valgehobu võõrastemajas“.

All paremal: Soome võõruskäigul hommikune „pe-suparaad“.

Ratsakaitseliitlased luurepiilkonna teenistuses

Teadete hankimine elanikelt.

Luurel tekib juhtumeid, kus teadete hankimiseks vastasest tuleb pöörduda kohalike elanike poole. Viimaste usutelemisega saadakse ka väärtuslikke teateid, kuigi need enamasti on umbkaudsed ja vähe tõenäolised, eriti meile vaenulises rajoonis.

Meile sõbralikus rajoonis tuleb küsitella intelligentsmaid inimesi ja peaaegselt neid, kes kaitseväge elu-oluga on kokku puutunud — vanu kaitseväge lasi, kaitseliitlasi, sõjaväelasi jne.

Meile vaenulises rajoonis tuleb usutelemise alla võtta eeskätt kõige naiivsemad inimesed, kes ei ole suutelised varjama ja valetama — naised, lapsed, vanakesed.

Siin saadud andmeile seltsib kahtlemata umbusu värving, mis oleneb kas usuteldava vaenlikkusest või lihtsalt asjatundmatusest kaitseväge alal. Võhikud teevad alati vastase arvu suuremaks ja faktid hirmsamaks kui need tegelikult on.

Küsitella tuleb mitut inimest, kuid igaüks neist üksikult. Esitada juba varem läbikaalutud küsimusi ja nõuda neile selgeid vastuseid. Küsimus vastase suuruse kohta esitada mitte otsekohe, vaid kaudsete küsimuste kaudu. Vastase arvu küsimisel harilikult vastatakse: väga palju, lõppu ei olnud nähagi, terve mustuhat jne., mis midagi ei ütle. Alata küsimustest: millal esimene vastase mees külast väljus, kas viimased olid siis veel külas, — aga kus nad siis olid, — kas liikusid kahena, neljana, — missugusest küla otsast väljusid, — kui kaua möödusid jne.

Mitte kunagi näidata välja, missugune fakt küsijat eriti huvitab, sellane väljapressimine paneb küsitava kartma ja ta läheb tagasihoidlikumaks. Jatkata rahulikult teiste küsimuste esitamist ja põimida tähts küsimus nende vahele.

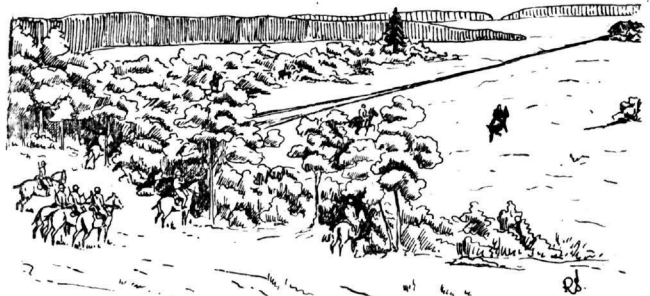
Usutelemist peab toimetama piilkonna pealik isiklikult, piilurid teeksid seda oskamatult ja tooksid oma rääkimisega rohkem kahju kui kasu.

Piilkonna liikumise viis.

Rajoonis, kus pole veel oodata vastast, kasutatakse lühemaid ja paremaid teid, liikudes neid mööda.

Joon. 14. Annud leppemärgid, piilkonna pealik määrab piilurid, näitab oma liikumise suuna ja näitab koha, kuhu kavatses teha esimese hüppe

Joon. 15. Liikuda tuleb alati julgestusega. Piilkonna pealik saatis kaks piilurit vasakule, kaks otse ette. Paremale ta piilureid ei saanud, sest sellest küljest maastik on lage

Kui on juba märgata või oletada vastase eelosi, tuleb hoida kõrvale suurematekt teedelt, sest piilkond on liialt nõrk, et nendel püsida, ja lahingupidamine po-

Joon. 16. Piilkonna pealik määras ühe meestest piilurite järele vaatamiseks — leppemärgid vastuvõtja, kes teatab pealikule kõigist leppemärgidest, mida piilurid annavad.

legi tema ülesanne. Vastase rajooni jõudes piilkond teid ei kasuta, vaid liigub maastikul.

Ohtlikus ümbruses piilkond vaatleb teid ja teel asuvaid esemeid kõrvalt. Katkestamatu vaatlus pole hädavajaline. On küllalt, kui aegajalt vaadatakse läbi teatud maa-ala headest vaatluspunktidest. Juhiseks olgu alati põhimõte: „Näha palju, ise sealt juures jääda nägematuks.“

Piilkond liigub hüpetega ühest vaatluspunktist teise. Igas vaatluspunktis piilkonna pealik peidab ära mehed ning vaatleb ja uurib binokliga hoolega lähemat maastikku. Valib maastiku või kaardi järgi järgmise vaatluspunkti ja tee sinna. Kohtade läbivaatamiseks, kuhu vaatlus ei ulatu, saadab välja eripiilurid.

Ajal, millal piilkonna pealik vaatluspunktis on seotud vaatlusega ja korralduste tegemisega, eelmisest vaatluspunktist ettesaadetud piilurid peatudes (või eriliseks piilkonna pealiku kätteks kohapeal eraldatud ratsanikud) vaatlevad eespool olevat maastikku, julgus-

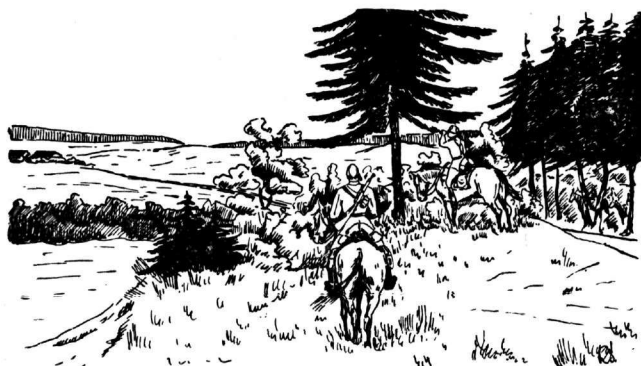

Joon. 17. Piilurid sooritasid esimese hüppe. Leppe-märgiga teatavad nad piilkonnapealikule, et tee on vaba. Pealik ühes piilkonna südamikuga teeb hüppe järele

tades seega oma pealikut. Nad liituvad piilkonnaga alles selle edasilükkumisel.

Vaatluspunktis piilkonna pealik näitab kõigile järgmise vaatluspunkti, annab piilureile ülesanded ja

Joon. 18. Pealik, varjates piilkonna metsa, sõidab vaatlusepunktile, kus pärast orienteerumist määrab järgmise hüppe piilkonnale

saadab nad ette. Alles siis liigub ta edasi piilkonna südamikuga järgmisele vaatluspunktile.

Reeglina ka piilkonna südamik, kui ta on suur, ei tohi ohtlikus rajoonis liikuda koondravis, et vältida kaotusi vastase ootamatu tule alla sattumisel; hüppe-

Joon. 19. Näiteks, kui küla piilurite poolt on vaadatud läbi, piilkond läbib ta kiirelt säärasest rivistuses

Joon. 20. Piilurid ise peavad muretsema selle eest, et nad luurepiilkonna südamikust liig kaugele ei läheks ja et silmside järeltuleva piilkonna pealikuga ei kaoks

NÄIDE VÕSASTIKU LÄBISTAMISEST

Joon. 21. Väikesed tihedad metsatukad ja võsastikud piilurid vaatlevad külgedelt läbi, alles siis järgneb piilkond, läbistades lagendiku kiiresti

NÄIDE METSA LÄBISTAMISEST

Joon. 22. Hõreda väikese metsa piilkond läbib ahe-likuna

punktide vahemaa peab läbima trobikonnas ja südamik koondatakse määratud hüppepunktis.

Iialgi ei tohi välja saata luurepiilkonnast piilureid liiga kaugele. Nad peavad alati pidama silmsidet oma pealikuga. See võimaldab piilkonnale kerge koondumise juhul, kui teda sunnitakse astuma lahingusse.

Kogu tegevuse vältel piilkonna pealik peab nägema ise kõike nägemisväärsset, s. t., et piilkonna pealik toimetab luuret isiklikult.

Joon. 23. Piilkonna pealik suurt metsa läbistades saadab piilurid kõrvalteid vaatama läbi vajalikus kauguses, kus piilkonna südamikust möödudes ise piilkonnale järele tulevad ja liituvad

Liikumise kiirus.

Säärase väsitava ja keerulise teenistuse juures, nagu seda on luureteenistus, liikumise kiirus ei või olla kuigi suur. Ekslik on käskida piilkonnal saata tähtajalisi teateid lühiajaliste vahuaegade järele — iga tunni või poole tagant teatise saatmiseks mehi ei jatku.

Luurepiilkonna liikumise kiirus oleneb suurel määral ülesandest, olukorrast, maastikust ja väljasaatmise kaugusest. Keskmiselt on see 5—6 km tunnis, väga suure pingutuse juures 7 km. Siinjuures tuleb arvestada seda, et üksikud ratsanikud (piilurid) teevad samal ajal rohkem km. On vastane kaugel või piilkond kiiresti liikuvast üksusest ette välja saadetud, suudab ta tehniliselt esimesel tunnil heal teel ka 9—10 km liikuda. Säärast kiirust ja pingutust tarvatakse äärmiselt juhul harva, ja piilkonna tegevus muutub rohkem väljasaatja üksuse pealiku ülgestamiseks kui vastase üksikasjaliseks jäljaluuramiseks.

Piilkonna liikumise kiiruse arvestamisel tuleb piilkonna pealikul võtta kaalumisele kaks järgmist võimalust:

1. kas sõita alul kiiresti, et jõuda rutem eesmärgile, või
2. alul hoida kokku hobuste jõudu tegutsemiseks vastasega kokkupuutumisel.

Vaatleme mõlemaid võimalusi.

Esimesel juhul piilkond jõuab ruttu eesmärgile, kuid millises seisukorras hobustega?

Ajal, millal pearaskus seisab veel ees, millal ülesanne on veel täitmata, on hobused juba väsinud.

Hea on, kui vastane ei takista kohalejõudmist, kuid tegelikult ei saa arvestada seesugust soodsat olukorda.

Ka on väsinud hobustel raske põgeneda jälitava vastase eest või vajaduse korral liikuda kiiresti teisele kohale. Teateratsanik, kes piilkonnaga kogu tee tuli ühes, ei jõua teatisega nii kiiresti tagasi kui puhanud hobusega. Mida rutem piilkond alul sõitis, seda aeglasemalt sünnib teatise kättevõime.

Teisel juhul on hobused kohalejõudmisel värskemad ja oma täies jõus. Järelikult jõuab ka teateratsanik kiiremini kohale.

Eeltoodust selgub, et juhul, kui selleks pole antud erilist käsku, on parem hoida hobuseid pärastiseks tegevuseks kokkupuutumisel vastasega.

Tingimused ülesande täitmisel.

Vastase osade tegevus, kes piilkonna on tõrjunud tagasi ühes kohas, ei või olla ülesande mittetäit-

mise põhjuseks. Ei õnnestunud ühes kohas, tuleb katsetada teises uuesti. Nii vaatavad piilkonnad läbi terve vastase joone, otsides lõhet, kust oleks võimalik läbi pääseda ja jõuda vastase suuremate jõudeni.

Selles tegevuses piilkonna pealiku isiklikud võimed mängivadki peaosat. Julge, kindel, algatus- ja otsustusvõimeline pealik leiab ka seal läbipääsu, kus teine selleks kaotas igasuguse lootuse.

Kontakti alalhoidmine vastasega.

Vastasega kord loodud kontakt tuleb alati hoida alal.

Piilkonna (eriti patrulli) kohuseks on alati jõuda välja vastase suuremate jõudeni, s. t. jalaväeni, püüdes sealjuures mööduda nägematult vastase vähematest eelosadest. Kui vastaseks on ratsavägi, tuleb jõuda välja kuni patareideni.

Saadud tähelepanekute õigeaegne teatamine väljasaatjale pealikul on piilkonna pealiku ülim kohus.

Kui piilkond enne eesmärgile jõudmist põrkab kokku temast tugevama vastasega, ta möödub, teatab sellest väljasaatjale pealikul ja jätkab oma ülesande täitmist.

Tähtsaks eelduseks ülesande edukaks läbiviimiseks on nõue — hoida end vastasele kättesaamatuna (nägematuna). Kui on näha, et antud kohas seda nõuet pole võimalik täita, on parem oma algatusel sealt lahkuda ja alata tegevust teises kohas.

Teenistuse vältus.

Piilkond ei jõua hoida kontakti kestvalt, sest luureteenistus on raske ja väsitav. Üle päeva või kahe ei või see kesta. Seepärast väljasaatja pealik annab piilkonna pealikul alati kindla teenistuse kestuse, s. t. teatud aja möödudes ta saadab välja uue piilkonna uue ülesandega — a s e n d a b v a n a u u e g a.

Ei saa loota, et uued piilkonnad kohtaksid vanu. Veel võimatam oleks juhtum, et vana piilkond peaks ootama vahetust uuega — jäädes viimase tulekuni vaatlema.

Igal juhul antakse uuele piilkonnale üksikasjaline informatsioon vana piilkonna tegevuse tagajärgedest, et anda olukorrast selge pilt.

Tegevus kokkupõrkel vastasega.

Piilkond pole lahingulöömiseks, vaid andmete kogumiseks. Lahing on alati seotud riisikoga ja võib mõjuda halvavalt ülesande täitmisele.

On lahing möödapääsmatu (ootamatu vastase kallaletung või, näiteks, väikesearvulisele vastasele ootamata mõnekümne meetri kaugusele väljajõudmisel, kui see tulistama hakkab, ja taandumisel asjata

Joon. 24. Kokku põrgates võrdse või nõrgema vastasega piilkond ründab terve jõu ja energiaga, et saada vange

Joon. 25. Saanud vangid, piilkond ei jälita põgenenud vastast, vaid põikab tagasi ja jätkab oma ülesande täitmist

Joon. 26. Vangilt saadud andmed, piilkonna pealik otsekohe saadab teatise (kirjaliku) oma väljasaatjale pealikule

Joon. 27. Vastase ohtlikku piirkonda jõudmisel piilkonna pealik määrab koonduskoha piilkonnale juhiks, kui piilkond on sunnitud laiali paiskuma vastase ootamatul kallaletungil

kaotused on ette näha), siis piilkond võitleb — ründab kogu jõu ja energiaga. Selles võitluses jääb otsustajaks mitte meeste arv, vaid vahvus ja peajasjaliselt kiire otsustusvõime. Võit jääb algatajale.

Ainult harva, ja nimelt tugevate piilkondade korral, võib lahing olla andmete kogumise abinõuks (lahing on suuremate luureüksuste ülesanne), ja ka siis,

kui vastane on piilkonnast nõrgem ja võidus võib olla kindel.

Lahingus võib saada vange, kuid lahing võib ka tuua haavatuid, seega kahekordset meeste kaotust (haavatute äraviimine).

Joon. 28. Tugevama vastase ootamata rünnaku korral piilkond paiskub igasse külge laiali, et vastane mitte kedagi ei saaks võtta vangid

Joon. 29. Vastase rünnaku eest põgenemisel laiali paiskunud piilkond koondub kokku piilkonna pealiku poolt enne äramääratud koonduskohale.

Lahingupidamisest hoidumine ei käi mitte vastase piilurite, vahipostide ja teateratsanike kohta. Neid tuleb katsuda püüda kinni, kui see ei takista vaid ülesande täitmist. Kogemused on näidanud, et nendelt saadud teated võivad olla vahest õige suure tähtsusega.

Joon. 30. Nähes vastase suuremat üksust piilkonna pealik varjab ära oma piilkonna, ise salaja vaadeldes teeb kindlaks vastase kolonni liigi, jõu ja liikumise suuna ja siis saadab teatise

Läinud kuus „edukalt lõppenud kaitseliidu” teatesuusatamise ümber Eesti tegi kogu matka ulatuses kaasa suusasportlane L. RAMMUS. Alljärgnevas toome tema sulest tähelepanekuid ja mälestusi sellelt ülihuvitavalt matkalt

On talvehommik 1935. a. 16. jaanuaril. Kella osuti näitab veidi üle seitsme, kui väljun toast, et kaeda ilma, kas see on kohane suusasõiduks, sõiduks siit kodumaa põhjapiirilt pealinna, kust algab 20. kuupäeval teatesuusatamine ümber kodumaa, et näha teda ta talverüüs. Hommik on ilus ja kõigiti soodus töötab tulla päev suusatamiseks. Külmetaat on akna küljes kraadiklaasis elavhõbeda vajutanud 7 pügalat allapoole nulli, mille kohase määrdega tuleb katta ka suusatallad. Kõik ettevalmistused tehtud, veel viimne põhjalik kiire järelevaatus seljakotis, ja juba saadabki naabri koera haukumine mind välja siit talveund magavast suvituskohast.

Päike tõuseb nagu suur punane täispuhutud mängepall vaatepiirile ja saadab mind oma paitavate kiirte kaisutusega, kuni kilomeetri tähis näitab 62 km ärasõitu Narvast. Pöördun teeveerel asetsevasse elamusse, et saada ulualust ja kohta, kus on võimalik sirutada väsinud konte puhkusele. Esimene päev on õhtul. Järgmised kaks päeva on niisama ilusad nagu esimenegi sõidupäev, ja nii leian end märkamatuks päris pealinna lähedalt, kus kilomeetritulba linnapoolne pale kannab endal uhkesti 25. Kuid just see viimne 25 km, mis lahutab mind pealinnast, osutub sõidetud kolme päeva matkast kõige raskemaks. Puhub vastu tugev tuul ja kraadiklaas näitab tugevat tõusu. Juba olengi sula küüsis. Suusk ei libise enam ja korjab plaagana lund alla. Tuleb võtta ette suusamäärimine määrdega, mis on rohkem ilmastiku kohane, kui tahad jõuda veel täna Tallinnani. Linn hiilgab juba valgustulestiku meres, kui jõuan ta külje alla, läskun Lasnamäest ning siirdun Kadriorgu, kusun suusad alt ja otsin üles tuttavad, kus loodan saada ööbimisvõimaluse.

Järgmisel hommikul on esimene asi, kui avan silmad, suunata need kraadiklaasile teispool aknaruutu. Nagu minu kiuste on elavhõbe selle selgroos tõusnud uskumata, jättes nulli trotsivalt jalgade alla, ja väl-

jas tibab päris vihma. Nagu kõigil suusameestel, nii ka minul, kui kraadiklaas näitab tõusu, langeb meeleolu. Mitte just roosilises meeleolus astusin läbi linnatänavate kaitseliidu peastaabi poole, et saada teateid ja juhtnõure algavaks sõiduks. On üldse imelik alustada korraldajatega juttu suusatamisest, kui väljas sajab vihma, kuid jutud peab siiski maha räägitama, kas või sellestki, et tuleb jälle katkestada see õilis ja kauaoodatud ettevõte. Saadud korraldajailt juhtnõõrid väljaastumise koha ja aja kohta, räägitud veel ühest teisest, lahkun, et teha linnas viimised sisseostud, täiendada suusamäärde tagavara, ning siirdun siis kohe korterisse, et tõrvata ja määrda suusad. Veel piinlik ja täieline varustuse järelevaatus, kaasavõetava varustuse kärpimine hädavajaliseni, ja siis kohe varakult puhkama.

Järgmisel hommikul ärgates on ilm ikkagi sula ja meeleolu sant, kui sammun Kadrioru suunas, kust pidi algama meie teekond. Topin sinna jõudes suusad alla, et teha paar tuuri määrde proovimiseks, sest pole näha veel kohal ei saatjaid ega kaasasõitjaid. Ainult tuul laulab puudes vinguvat ja vilistavat lahkumisviisi ja raputab okstelt jämedaid veepiisku nagu pärle näkku. Suusad, määritud sula ilma määrdega, ei hakka just vastu, kui sunnid tugeval tõukel neid libisema, kuid nad nagu tahaksid tuletada meele, et täna on nad ühes ilmastikuga su ettevõtte otsustajad. Kuid ennäe, sealt lähenevad saatjad. Varsti on ka kohal kaasasõitjad. Rivistume — seame alla suusad. Pole tõesti ülearune ühe saatja poolt tähendatud väljendus, et pole niigi palju lund, et suusakepid lüüa püsti. Lund on tõesti vähe selleks, et võtta ette 1800 km pikkust suusamatka. Kuid pole ju talve veel olnudki, ja „ega talv taeva jää“, ütleb vanasõna. Käepigistused ja soojad saatesõnad, märguanne ärasõiduks — ja juba libisemegi saadetuna tuulest läbi puiealuse. Suundume Narva maanteele, ja nüüd alles leian, et on alanud

see õige matk, et seisab ees rida päevi täis teadmatust ja tugevat tööd.

Kui ma selle suusamatka võtsin ette selleks, et propageerida mulle nii armsaks saanud suusasporti, proovida suusamäärdeid ja enam-vähem katsuda suusavarustuse hulgast leida sobivaimat ja otstarbekohasemat, mis oleks vastuvõetav just pikematel matkadel, siis pean kohe ütlema, et juba esimesel päeval andis end tunda suusamääre. Arvan, et kõigil suusameestel on sula ilm valulapseks, ja just seepärast, et puudub hea ja vastuvõetav sula ilma määre. Kui ilmaga nullist allapoole võid leida igasuguseid häid või väga häid suusamäärdeid, siis sulale ilmale on ses suhtes väike valik ja olemasolevadki ei osutu kõik otstarbekohaseiks. Nii määrisin ka mina oma suusad esimesel sulal päeval välismaalt sisseveetud uhket etiketti kandva suusamäärdega, ja tulemus oli see, et, sõitnud vaevalt 10 km, ei olnud selle kalli määre lõhnagi enam suusatallal ja nüüd pidi kogu valu võtma vastu meie oma kodumaa tõrv, mis siiski täitis hiilgavalt oma ülesande.

Esimese etapi saadavad mind Tallinna parimad suusamehed, seepärast on ka sõit temporikas ja pole ime, kui saame tunnikiruseks 12,5 km. Esimese päeva matkaks on ette nähtud 30 km, ja nii olemegi varakult kohal, kus leiame eest lahke vastuvõtu, sooja sau-

na ja maitseva eine. Järgmisel päeval tuli sõita juba kolmest meeskonnast saadetuna. Oli imelik, kui pidid jätma just äsja tuttavaks saanud mehed ja võtma uued ja puhanud, et neid jälle vahetada 20 km järele. Nii möödus kolmekümne päeva kestes minust järjest see lõpmatu inimahel. Tutvus, veidi sõitu, ja juba käepigistus lahkumiseks.

Vastuvõetud meeskondade vahetuskohtades olid südamlilikud ja igati vastutulekurohked. Eriti paistis siin silma, kui suur tähtsus on naiskodukaitsel meie kodukaitses töös, ja just vastuvõttude juures. Siin pidid naised teadma kõik, tooma kõik ja tegema kõik. Nad pidid teadma, kas saun on köetud, kas seal on küllalt vett, seepi pesemiseks, rätik kuivatamiseks, kas kausid on kohal jne. jne. Ka saunast väljudes tuli jälle nii mõnelgi kaasasõitnule otsida üles sinist kleiti kandev naiskodukaitsja, et kurta viimasele oma häda ja näidata oma hõõrdunud varbaid ja rakus pihupesi. Sanitaarpaunast ilmuvad tarvilised potid ja pudelid, ja teadliku ning vilunud arstimis-sidumisviisi juures on abitarvitajal hõõrdunud koht sidemes ja poisil endalgi näost kadunud virel grimass. Vähe veel sellest — nii mõnelgi tuli naistele kurta oma häda ja häbelikult ulatada püksid paikamiseks, mille kallal traataed üleronides oli teinud oma töö. Nii ei või ju ometi jalu-

Teatesuusatajate viimne vahetus Harju malevast Tallinna jõudnuna kaitseliidu peastaabi ees. Paremtalt teine Leo Rammus

TERVISHOID

JA HAIGETE EEST HOOLITSEMINE TALVMANÖÖVREIS JA -SÕJAS

Soome sõjandusajakirjas „Suomen Sotilas“ annab san.-kolonel-leitnant A n g e r v o väärtuslikke näpunäiteid ja juhendeid, kuidas toimida kaitseväge ja kaitseliidu talvmanöövreis või talvsõjas ettetulevate külmetus- ja haigestumisjuhtumell.

Parimaks vahendiks manöövri- (resp. sõja-) raskuste tõttu nõrgenenud keha vastupidavuse tõstmiseks ja külmetushaiguste vastu on keha karastamine ja puhatus. Eriti tuleb karastada ihu külmade vannide, dušide ja masseerimise varal soojuse vahelduvuse vastu. Mõistlik sauna tarvitamine on selleks parim vahend. Sauna ei tohi aga minna kõvasti väsinuna ja kohe pärast sööki. Pärast sauna pole soovitatav alasti lumes püherdumine, küll aga külma veega keha karastamine.

Jalgu tuleb pesta iga õhtu. See on ülitähtis, kuna jalahigi vähendab jalgade vastupidavust külma vastu. Pikemaiks rännakuiks (ka suuskadel) peavad saapad olema küllalt avarad, jalgadele sobivad ja hästi määritud. Rännakuil ettetulevail pikemal puhkusil tuleb võtta saapad ja sukad jalast ja masseerida jalgu vere ringvoolu kiirendamiseks.

Higine aluspesu, eriti särk (ka sukad) tuleb vahetada kuivadega.

Tuleb hoiduda lume söömisest ja janu kustutamiseks.

Külmetumise esimene tunnus on ihu muutumine kahvatuks ja tundetuks. Hiljem ilmub külmavõetud kohale rakukesi ja „surnud“ kohti, mis peagi muutuvad mustaks ja hakkavad mädanema.

Esmaabi külmanud kohale on hõõrumine lumega. Külmanu äkisti sooja (näit. tule juure) viimine on ohtlik! Soojendamine peab sündima aeglaselt ja samas tempos, nagu elustub vere ringvool. Pärast keha (või külmanud kehaosa) hõõrumist lume-

ga, tuleb seda määrada kergesti piiritusega ja seejärel mõne rasvaga ja siduda kinni. Palav jook ja kampertilgad aitavad ka vere ringvoolu kiirendamist ja südamegevust.

Kui külmetus on pikaldane, muutub külmanu raugeks ja uniseks ja vajub lõpuks uimastusse. Ta pulss on väga nõrk, kuid elu võib siiski olla veel säilunud. Sellase näilise surnu elluäratamise katsed peavad sündima äärmise ettevaatlikkusega. Külmanu kantakse ruumi, kus on sooja vaid mõni kraad. Siis võetakse temalt ettevaatlikult rõivalt ült ja hõõrutakse keha lumega või külma vette kastetud rätikutega. Kohmetanut võib asetada ka külma vette (näiteks vanni) ja vett siis aegamisi soojendada. Hõõrumist ja masseerimist tuleb jätkata, kuni ta ihu ja jäsemel on saavutanud jälle loomuliku painduvuse. Avaldab külmetanu veel elumärke ja saab neelda, tuleb anda talle sooja ja soojendavat jooki ja kampertilku. Ka kamperi naha alla süstimine on hea vahend külmasurmast elluäratamisel; mõistagi võib seda teha vaid arst või velsker.

Telkide ja hagudest (kadaka-, kuuse- ja männiokstest) valmistatud ulualuste kasutamisel talvmanöövreis või -sõjas tuleb pidada silmas, et ulaluse või telgi põrand oleks lumest täiesti puhas ja kaetud paksu hoo-korraga. Okstele asetatakse magamisiidid. Augud seintes tuleb hoolsasti toppida kinni ja seinad välispoolt võimalikult kõrgelt katta lumega. Ulaluse (telgi) keskele tuleb jätta tule jaoks lumest puhas koht. Magada tuleb alati jalad tule poole! Magamisase tuleb teha sellane, et pealune oleks sedavõrd kõrge, et magaja on pooleldi istukil. Siis soojendab tuli teda ühtlaselt. Sellases okstest ulaluses ja nii toimides pole karta külma ega külmetamist.

tada aleviku tänaval, kus uudishimulikult jälgib sind rahvas kui äsja saabunud suusameest. Kõikjal olid valmis abistajad ja korraldajad käed. Rääkimata veel sellest, et peale kõige selle oli ülimeeldiv võimalus torgata jalad laua alla, mida katsid nii maitsvad söögijogid, küpsised ja muud. Kui olid istunud tükikese aega ja lasknud hea maitsta nii ühest kui teisest pakutavast, oli kere täis rahuldustunnet ja sealt oli kadunud äsja aset leidnud väsimus, hinge aga täitis lõpmata tänutunne, mida ei jõua kunagi väljendada lahkudes kätt pigistades. Olen uhke oma kodumaale, kes omab nii palju õrnu abistavaid ja hoolitsevaid käsi, ja lootes — usun, et nad ei jäta teda ta raskeimail hetkil.

Parimas tujus saadetuna uutest ja värsketest kaasaõitjatest, tallame suusarada äsjasadanud lumme. Ilm on ilus ja sula ilma hädad on ununenud meelest, suusk libiseb suurepäraselt. Nüüd leian midagi uut. Miks

saadavad mind mu sõidul kõikjal ainult mehed? Kas on siis see teatesuusatamine nähtud ette ainult meestele, kus saaksid ainult nemad panna välja oma võimed, et näidata, kui kiiresti nad sõidavad maha neile ettenähtud vahemaa ja kui suur on nende poolt tunni jooksul mahasõidetud kilomeetrite arv. Ei, see sõit pole ette nähtud mingisugusteks võistluseks ega paigavahe mahakihutamiseks, vaid sel suusatamisel ümber Eesti on palju suurem ja õilsam ülesanne — propageerida suusasporti ja tõmmata kaasa tegelikule suusatamisele kaitseliitlasi ja teisi. Nii siis teen juttu järgmises peatuskohas, et kas pole ka seal naisi, kes teeksid kaasa ühes meestega sõidu järgmise vahetuskohani. Vahemaa on ainult 12 km ja aeg selle sõitmiseks, 2 tundi, küllaldane. Pealegi on ilm ilus ja lumi hea ning inimene võib isegi käies, kas või lumise teega, 6 km tunnis maha käia. Siin aga selgub midagi muud.

Nimelt puudub suusadress — ei saa kaasa sõita. Suusad veel kuidagi saaks, aga puudub nimelt dress. Ja nüüd meenuvad mulle tõesti linna läheduses mäenõlvakuil kirevais suusadressides pühapäevasuusatajad, kellest nii paljud rohkem demonstreerivad oma dressi, mitte aga ei esine aetuna suusaspori sügavast kasust ja võludest. See võib peletada eemale neid, kel puuduvad võimalused küllalt kalli ja kireva dressi muretsemiseks. Kõige selle juures unustatakse aga sootuks suusad. Ja kui nüüd see hästi kirevalt ja viimse moekarje järgi riietatud näitsik läheb suusatama ajast ja arust jäänud ja kaardu kuivanud suuskadel, missugustel puudub korralik side, rääkimata veel korralikust määrimisest, siis on ka arusaadav, et seal ei saa ka korralikust sõidust olla juttugi, ja nii leitakse varsti, et suusatamine pole küllalt vastuvõetav sport naistele, et on kallis riietuse muretsemine ja sõit ise on raske ja mitte küllalt lõbupakkuv. Leian, et siin on alatud vales otsast. Kõigepealt korralikud suusad, sidemed, määre ja jalatsid, ning viimsena dress, mis olgu otsarbekohane ja mitte kallis. Nii jääks ära kireva ja kalli suusadressiga kaaslaste eemalepeletamine ja varsti leiduks häid naissuusatajaid meil külluses.

Üldiselt on mitmel pool maakohtades arvamine, et suuski tarvitatakse ainult võidusõiduks, et nendega kihutavad ainult küla kõige kangemad spordimehed. Et aga suuska võib kasutada ka oma igapäevaste käikude ja toimingute juures, seda nagu ei taheta uskuda. Ja just niisugustes kohtades tuli ette juhtumeid, kus vahe-maa lähtekohast sihtkohani on 22 km. Mind saadab viis suusameest kohalikust üksusest. Väljume. Märkan kohe, et tempo muutub selle sõidumaa kohta väga kiireks. Pole parata, kui ei taha maha jääda — püsi kannul. Nii sõidame umbes 5 km, siis hakkab kolm kaasasõitjat jääma maha. Kaugenevad ja kaugenevad, ja lõpuks kaovad hoopis silmist. Sõidame edasi, ja nüüd märkan, et ka tempost pole midagi jäänud jälle. Kaasasõitjad veel kuidagi pool-hüpatel, pooljoostes tuigerdavad neid viimseid lõpukilomeetreid, ja kui siis kord jõuame sihtkohta, siis nii väsinuna ja kurnatuna, et nägijal hakkab tõesti hale meel.

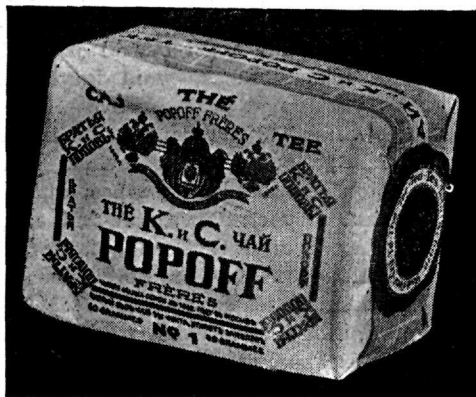
Siin puudub nii-ütelda teadlik suusatamine, on tarvis näpunäiteid ja selgitustööd, ja siingi paraneb asi. On aga ka külasid, kus suusatajad peaaegu kõik küla elanikud. Ühel esmaspäeva hommikul lahkume külast Viru rannikul, kus ööbisime. Sõidab kaasa ühest talust kaks venda. Neid tuleb saatma suuskadel kaks öde. Ka isa, umbes 60-aastane kõbus taat, tuleb vaatama seltsimaja ette, kust peab algama sõit. Aega on ärasõiduks veel 15 min. Suusatajad kogunevad, teevad omavahel nalja ja proovivad suuski. Vana vaatab kogu seda asja, torkab piibunosu taskusse ja eemaldub. Kahju vanast, oli nii vastutulelik ja jutukas taat, ja nüüd lahkus nii, et ei saanud hüvastijätuks kättki suruda. Kuid veel enne ärasõitu on vana uuesti kohal, ja kaasas on tal suusad, mida ta nüüd hoolega alla seab, ja nii algab sõit. Seitse sõitjat kaasasõitjainana ja kaheksa saatjat. Ära sõites tähendab taat käega kodu poole viibates pere-naisele, kes seisab kodutrepil, käed põlle alla torgatud:

„Ära sina, mutt, aga nüüd ka ajama pane, kes siis lehmad joodab.“ Saatnud meid umbes kolm km, ütleb taat: „Plikad, nüüd keerame koju tagasi, on tarvis metsast heinu koju tuua, näe, poisid isegi juba ajus.“ Ja nii lahkume saatjaist, kellest igauks siirdub oma tööle. Nagu pärastisest kõnelusest selgub, olevat külas igas peres kaks-kolm paari suuski ja neid ei tarvitatavat mitte lõbusõitudeks, vaid igapäevaste toimingute juures olevat nad päris hädavajalised asjad. Isegi kirikus, mis külast 10 km kaugusel, käiakse suuskadel. Iseäranis on aga suusatamine levinud kohtades, kust noormeheid on teeninud kaitseväes suundaega suusk-ratturüksustes. Lõpetatud ajateenimine, on siirdunud kodukohta, ja nii ongi esimene „pioneer“ kohal. Seal pole ka haruldane nähtus, et kõik suusatajad omavad oma külas valmistatud suusad ja et näed siledatüvilisi kaski langetatuina mäenõlvakul või suusapuid kuivamas toalakas või reheparsil. Mis aga end kõikjal annab tunda, on korraliku suusasideme puudumine, mis oleks laiematele massidele vastuvõetav. Kuid ka sellest on nii mõnelgi pool üle saadud ja usun, et lähemas tulevikus hea tahtmise ja püüde juures see pole kättesaamatu, mis täna veel sellasena näib.

Kui võtta suusaspori levimist maakondade viisi, jättes välja linnad, siis saaks järgmise pildi. Esirinnas sammub siin Virumaa, siin võib peagu ütelda, et suusad on rahvale saanud peaaegu paratamatuks liikumisvahendiks. Pole siis ka ime, kui leiad talu kojast või esikust suusapüramiidi kahe-kolme paari suuskade panipaigana. Väljad ja mäenõlvad on ristirästi suusajälgi täis küntud ja läbisõidul võid näha nii noori kui ka vanu liikumas suuskadel. Virumaale järgneks Harjumaa, siis Järvamaa ja Tartumaa, kuna viienda koha päriks alles nagu suusamaastikuks loodud Võrumaa oma ilusate saludega, mägedega ja orgudega, kus sõitmine muutub naudinguks, unuvad kõik mured ja vaevad ja elad ainult talvevõludetele. Neile järgneksid Viljandimaa, Petserimaa, Valgamaa, Pärnumaa ja Läänemaa. Linnu oleks raske seada järjekorda, sest nii ühes kui teiseski leidub häid ja keskpäraseid suusamehi.

Tänavune teatesuusatamine on täieliselt täitnud teemale pandud ülesanded. Oli kohti, kus teatesuusatamist võeti suursündmusena, kus olid kogunenud ümbruskonna nii noored kui ka vanad, küll kaitseleidust ja väljaspoolt kaitseleitu, kes siis mind üle külvasid igasuguste küsimistega ja pärimistega. Arvan, et niisugustes kohtades ei sattunud antud näpunäited ja juhtnõõrid, nagu külvajal tera, ainult kaljusele pinnale, vaid et leiab järeletegemist nii nähtu kui ka kuuldu ning et tuleval talvel nii mitmelgi teatesuusatamisest osavõtjal libisevad suusad eelmisel aastal teatesuusatamisega kogu matka kaasateinu antud retsepti järgi keedetud määrdel.

Teatesuusatamine on lõpnud, lõpnud on talv. Tulevad vist tänavuseks panna suvekorterisse ka suusad ja tarbed, et kord jälle algava talvega värskelt ja teadlikult alata, et jätta selja taha talve jooksul kilomeetripostide ja sündmuste-juhtumite rägastik ning omandada uusi teadmisi ning häid mälestusi.

MÜÜGIL ÜLE MAA KÕIKIDES
KOLONIAALKAUPLUSTES

K. ja C. POPOFF'i TEE

ESINDUS ASUB TALLINNAS,
KENTMANNI T. 8, TEL. 459-53
VIKTOR THOEN & Ko.